

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Вищого навчального закладу
Укоопспілки «Полтавський університет
економіки і торгівлі»

18 квітня 2019 року № 88-Н

Форма № П-4.03

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСІЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»
Інститут економіки, управління та інформаційних технологій
Форма навчання заочна
Кафедра фінансів та банківської справи

Допускається до захисту

Завідувач кафедри _____ В.В. Карцева

«___» _____ 2019 року

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему:

УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

(на матеріалах ПрАТ «Охтирський пивоварний завод»)

зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
освітня програма «Фінанси і кредит»
ступеня магістра

Виконавець роботи Романюк Анастасія Олегівна

(підпис, дата)

Науковий керівник к.е.н, доцент Яріш Олена Валентинівна

(підпис, дата)

Рецензент Данько Яніна Миколаївна

Полтава 2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА	6
1.1 Економічна сутність оборотного капіталу підприємства...	66
1.2 Роль фінансового моніторингу в системі управління оборотним капіталом підприємства	18
1.3 Інформаційне забезпечення системи управління оборотним капіталом підприємства	29
Висновки за розділом 1.....	37
РОЗДІЛ 2 ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ ПРАТ «ОХТИРСЬКИЙ ПИВОВАРНИЙ ЗАВОД».....	38
2.1 Характеристика фінансово-господарської діяльності ПРАТ «Охтирський пивоварний завод».....	38
2.2 Оцінка стану та ефективності управління оборотним капіталом ПРАТ «Охтирський пивоварний завод» на основі традиційних методик фінансового аналізу.....	51
2.3 Узагальнення результатів аналізу та ідентифікація факторів ефективності управління оборотним капіталом ПРАТ «Охтирський пивоварний завод».....	60
Висновки за розділом 2.....	67
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА.....	69
3.1 Формування системи показників фінансового моніторингу ефективності управління оборотним капіталом ПРАТ «Охтирський пивоварний завод».....	69
3.2 Прогнозування стану оборотного капіталу ПРАТ «Охтирський пивоварний завод» в системі фінансового моніторингу	76
Висновки за розділом 3.....	85
ВИСНОВКИ.....	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ.....	90
ДОДАТКИ.....	101

ВСТУП

Сучасне підприємство здійснює свою діяльність в умовах швидких, перманентних і важко прогнозованих змін зовнішнього середовища, невизначеності на ринках капіталу та інвестиційних ресурсів, майже непрогнозованої кон'юнктури галузевих ринків. Це скорочує терміни реагування на зовнішні впливи, а тому постає потреба формування динамічної системи інформаційного забезпечення управління підприємством. У конкурентній боротьбі здатності до функціонування на ринку досягають ті підприємства, які раніше за інших реагують на зміни економічної ситуації і приймають адекватні управлінські рішення.

Враховуючи роль і значення фінансового менеджменту в процесі забезпечення ефективної фінансово-господарської діяльності підприємства, потреба в ефективній організації процесу фінансового моніторингу оборотного капіталу вимагає аналізу наявної методології, з'ясування її відповідності практичним потребам сучасного управління та обґрунтованого формування розвитку методичних засад цієї системи. Недостатнє теоретичне розв'язання наукової проблеми розробки комплексної системи управління оборотним капіталом, в тому числі побудованої у форматі економічних показників, для оцінки ефективності управління оборотним капіталом і передумов розвитку підприємства зумовили вибір напрямку дослідження.

У сучасних умовах проблема управління оборотним капіталом вітчизняних підприємства гостро актуалізувалася, про що свідчать численні дослідницькі роботи теоретико-методичного та практичного напрямлення українських та зарубіжних економістів: Є. Арєф'євої, А. Воронкової, В. Галіцина, Л. Костирко, О. Мозенкова, В. Савчука, В. Ситник, О. Соколова, Є. Павлюка, О. Пенькова, М. Пугачова, Г. Швиданенко, І. Бланка, О. Павловської, В. Подольської, О. Яріш та інш.

Визнаючи достатньо об'ємно сформульовану фундаментальну основу

напрацювань у сфері моніторингу і діагностики підприємства, відзначаємо, що теоретико-концептуальні і прикладні аспекти побудови, впровадження і використання системи управління оборотним капіталом підприємства вимагають подальших досліджень. Цим обґрунтовується вибір теми і структура дипломної роботи.

Мета дослідження полягає в узагальненні і систематизації існуючих теоретико-методичних засад та концептуальної бази системи управління оборотним капіталом підприємства.

Досягнення поставленої мети в дипломній роботі визначено комплекс теоретичних і практичних завдань:

- досліджено економічну сутність оборотного капіталу підприємства;
- розглянуто сучасну парадигму управління оборотним капіталом підприємства;
- проаналізовано інформаційне забезпечення моніторингу ефективності управління оборотним капіталом підприємства;
- надано характеристику фінансово-господарської діяльності ПрАТ «Охтирський пивоварний завод»;
- здійснено оцінку стану та ефективності управління оборотним капіталом ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» на основі традиційних методик фінансового аналізу;
- узагальнено результати аналізу та ідентифіковано фактори ефективності управління оборотним капіталом ПрАТ «Охтирський пивоварний завод»;
- сформовано систему показників фінансового моніторингу управління оборотним капіталом з урахуванням фінансових результатів діяльності ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» для оцінювання ефективності його функціонування в реальних економічних умовах;
- розроблено прогностичні показники стану оборотного капіталу ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» на короткострокову перспективу.

Об'єктом дослідження є процеси формування та використання економічних показників функціонування оборотного капіталу в системі фінансового менеджменту підприємства.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-концептуальних засад і методичних положень з управління оборотним капіталом підприємства.

Теоретичною і методологічною основою дипломної роботи є системний підхід до аналізу і діагностики об'єкта дослідження. У процесі дослідження застосовувалися загальнонаукові методи та прийоми: методи індукції та дедукції – під час дослідження теоретичних питань стосовно принципів побудови системи управління оборотним капіталом; метод аналогії та системний підхід – для формування системи управління оборотним капіталом та її агрегування у загальну інформаційну систему управління діяльністю підприємства; методи аналізу і синтезу – при дослідженні методів оцінки ефективності управління оборотним капіталом підприємства; статистичний, економічний і фінансовий аналіз – для обґрунтування методичних засад інформаційного забезпечення та аналітичних процедур дослідження впливу інформаційних потоків на систему управління оборотним капіталом підприємства; трендовий і структурний аналіз – при дослідженні динаміки та структури показників ефективності управління оборотним капіталом підприємства.

Результати дипломного дослідження було апробовано на VI Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих вчених «Наукове забезпечення розвитку національної економіки: досягнення теорії та проблеми практики» (31 жовтня 2019 року, м. Полтава)

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Економічна сутність оборотного капіталу підприємства

В сучасних умовах господарювання, особливо за умов фінансової кризи та соціально-політичної нестабільності, перед підприємствами стоїть складне завдання забезпечення їх сталого та ефективного функціонування. Важливою передумовою вирішення цього завдання є якісний фінансовий менеджмент, що являє собою систему, яка складається з комплексу дій, принципів, методів розробки та реалізації управлінських рішень. Ефективне фінансове управління дозволяє формувати ресурсний, виробничий, фінансовий, кадровий, технологічний, інноваційний потенціал та забезпечувати необхідний рівень кредитоспроможності підприємства і стабільний економічний розвиток в стратегічній перспективі.

Актуальним напрямом стійкого функціонування суб'єктів господарювання є розробка дієвого механізму управління оборотним капіталом суб'єкта господарювання, характерною ознакою якого на сьогодні є зорієнтованість переважно на розв'язання короткострокових проблем. У цих умовах поширеними є зміни завдань, пріоритетів діяльності, рішень, наслідком чого є недосконалість структури показників управління оборотним капіталом, зниження його ефективності. Подолання зазначених обмежень сприяє запровадженні в системі фінансового менеджменту підприємства оперативного й стратегічного управління оборотним капіталом. В цьому контексті визначення основних складових управління оборотним капіталом суб'єкта господарювання належить до числа найбільш важливих проблем.

Широкий спектр питань щодо управління оборотним капіталом суб'єкта господарювання розкрито в працях вітчизняних науковців, серед

яких І.О. Бланк, Л.А. Костирко, А.М. Поддєрьогін, С.В. Мішина, Г.В. Савицька, О. Стоянова, В.С. Пономаренко, О.В. Єфімова та ін. Проте залишаються актуальними питання своєчасного виявлення позитивних і негативних чинників, що впливають на фінансово-господарську діяльність підприємства та його поточну фінансову позицію, а також формування ефективних систем фінансового планування та стратегічного управління ним.

Узагальнення матеріалів фахових літературних джерел доводить дискусійність категорії «оборотний капітал», що зумовлено як його складною структурою, так і полі функціональністю. Окрім того, протиріччя у визначеннях оборотного капіталу та його складових зумовлені також існуванням різних підходів до його дослідження, зокрема з погляду економічної теорії, макроекономіки та мікроекономіки, для кожного з яких характерний свій особливий категорійний апарат.

Кожен із трьох підходів дозволяє розкрити окремі сутнісні сторони економічних процесів, пов'язаних з оборотним капіталом, а оперування широким спектром категорій надає можливість дослідити взаємозв'язок і єдність усіх його елементів у взаємодії, постійному русі та розкрити всю багатогранність оборотного капіталу.

Так, із позицій економічної теорії складовими оборотного капіталу є предмети праці (паливо, електроенергія, сировина та інші матеріали), дані природою, матеріали, які пройшли попередню обробку, та кошти, авансовані у робочу силу (змінний капітал), що ідентифікуються з категорією «оплата праці». Розуміння сутності оборотного капіталу в межах економічної теорії слугує методологічною базою дослідження соціальної функції оборотного капіталу.

Макроекономічний підхід пов'язаний з використанням системи національного рахівництва, внаслідок чого оборотний капітал ототожнюється з оборотними активами, котрі поділяються на нефінансові – враховані на рахунку операцій з капіталом як зміна запасів матеріальних оборотних коштів (матеріальні) та фінансові – кошти і фінансові вимоги та зобов'язання

в будь-якій формі.

Найбільш детально висвітленою є структура оборотного капіталу за результатами діяльності підприємств різних галузей на основі балансового методу, який використовується на мікрорівні. За даним підходом оборотний капітал також ототожнюється з оборотними активами, які своєю чергою поділяються на активну й пасивну частини, що дає можливість дослідити такі категорії як власний оборотний капітал, зобов'язання, заборгованість і визначити загрози фінансовій стійкості підприємств.

Висвітлення багатьох концептуальних підходів доводить, що категорії оборотний капітал та оборотні активи є тотожними і являють собою кошти, авансовані в оборотні виробничі фонди та фонди обігу на рік чи операційний цикл для забезпечення безперервного процесу виробництва та реалізації продукції. Дане визначення дозволяє висвітлити вартісну природу оборотного капіталу, термін авансування, розмежовує матеріально-речові характеристики, сфери та визначає мету авансування. Багатоаспектність категорії «оборотний капітал» та різноманітні форми його прояву дають підстави розмежовувати його за низкою класифікаційних ознак (рис. 1.1).

Узагальнюючи зазначене доходимо висновку, що оборотний капітал – це капітал підприємства, авансований у виробничі запаси, готову продукцію, незавершене виробництво, дебіторську заборгованість та грошові кошти підприємства.

Високій оперативності та адаптивності підприємства до змін у середовищі функціонування сприяють його внутрішні механізми (фінансовий, управлінський, соціальний, мотиваційний, технічний, інформаційний, організаційний). Пріоритетну роль в процесі діяльності підприємства відіграє механізм управління, через який приводяться в дію, реалізуються, управляються інші механізми підприємства, у тому числі фінансовий. Управління оборотним капіталом є одним із основних напрямів у фінансовому механізмі підприємства, якому надається значна увага. Це та ланка у діяльності фінансового менеджменту підприємства, яку необхідно

контролювати щодня, оскільки обсяг і структура оборотних активів щодня змінюються.

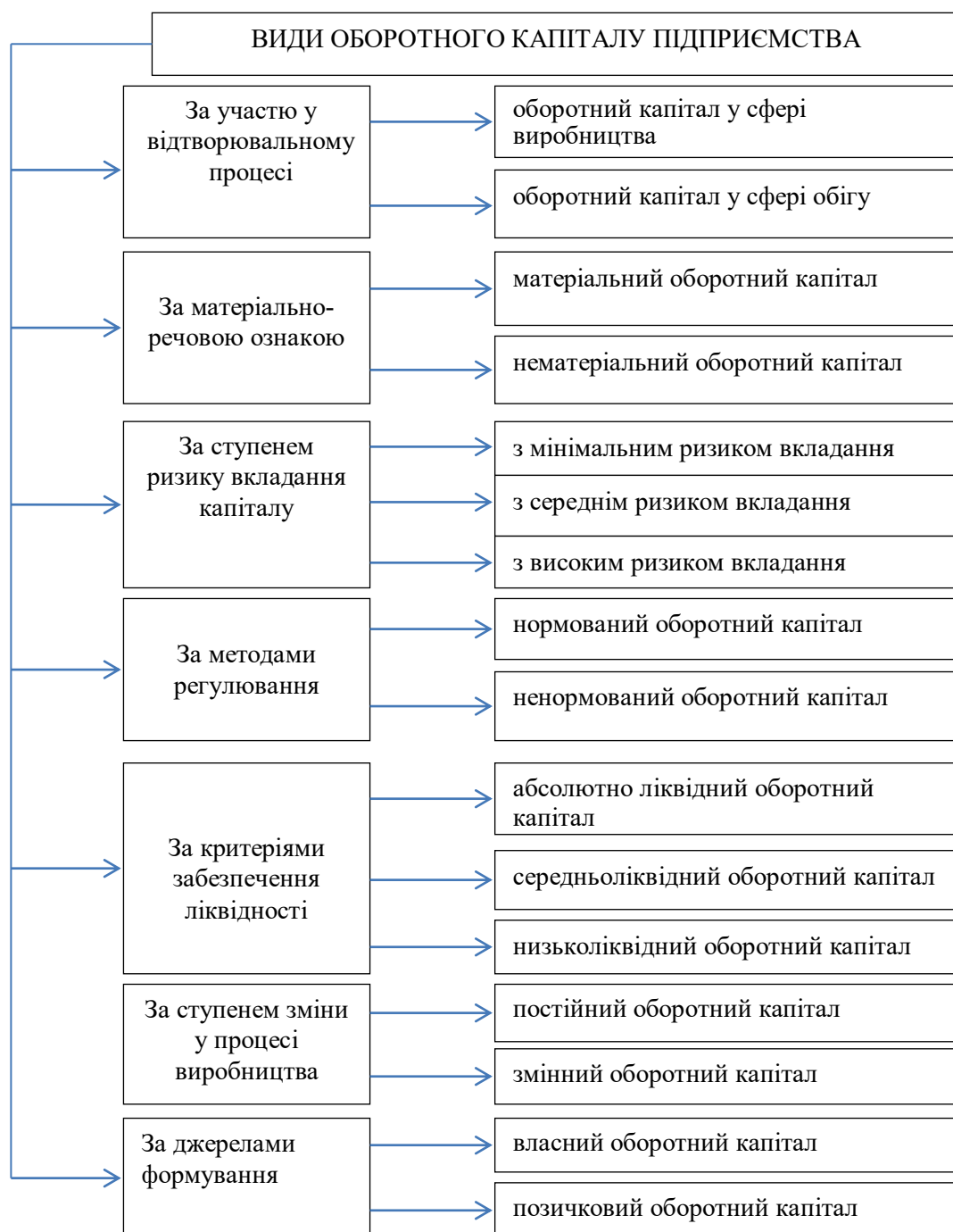


Рисунок 1.1 - Класифікація оборотного капіталу підприємства за різними ознаками [21]

Ефективне управління оборотним капіталом веде до зменшення дефіциту грошових коштів, ризиків і збільшення дохідності підприємства. Як

стверджує І.О. Бланк, управління оборотним капіталом є основою забезпечення ефективного господарювання підприємства [19].

Згідно з визначенням М.І. Литвин, управління оборотним капіталом – це механізм, що поєднує декілька підсистем, а саме: управління на кожній стадії кругообігу (в процесі формування запасів та їх реалізації); управління складовими елементами оборотного капіталу (дебіторська заборгованість, грошові кошти) кожна з яких, маючи свою специфіку та інструменти, поєднана взаємним впливом на кінцевий результат обороту [48].

На основі узагальнення та систематизації сутності та елементів оборотного капіталу функціональна модель управління оборотним капіталом підприємства, яка сприятиме оптимізації фінансових потоків та підвищенню ефективності функціонування підприємства в цілому, поєднує базові складові – організаційну, процесну, інформаційну, функціональну, кожна з яких відповідає певній стадії виробничого циклу (рис. 1.2).

Управління оборотним капіталом базується на широкому застосуванні інструментів фінансового менеджменту. На кожному етапі процесу управління використовується досить різноманітний набір інструментарію відповідно до цілей і завдань управлінського впливу. Найбільш універсальним інструментом управління оборотним капіталом підприємства слід, на нашу думку, визнати діагностику фінансового стану. Як процес обробки та аналізу фінансово-економічних показників діяльності підприємства з метою виявлення негативних проявів і тенденцій його розвитку та обґрунтування управлінських рішень щодо їх корегування, прийоми і методи діагностики застосовуються фактично на кожному з етапів управління оборотним капіталом. Одним із базових методів діагностики ефективності управління оборотним капіталом підприємства є моніторинг.

Як інструмент забезпечення інформаційно-аналітичної функції управління моніторинг набув поширення внаслідок ускладнення характеру внутрішньої виробничо-господарської діяльності і фінансових трансакцій

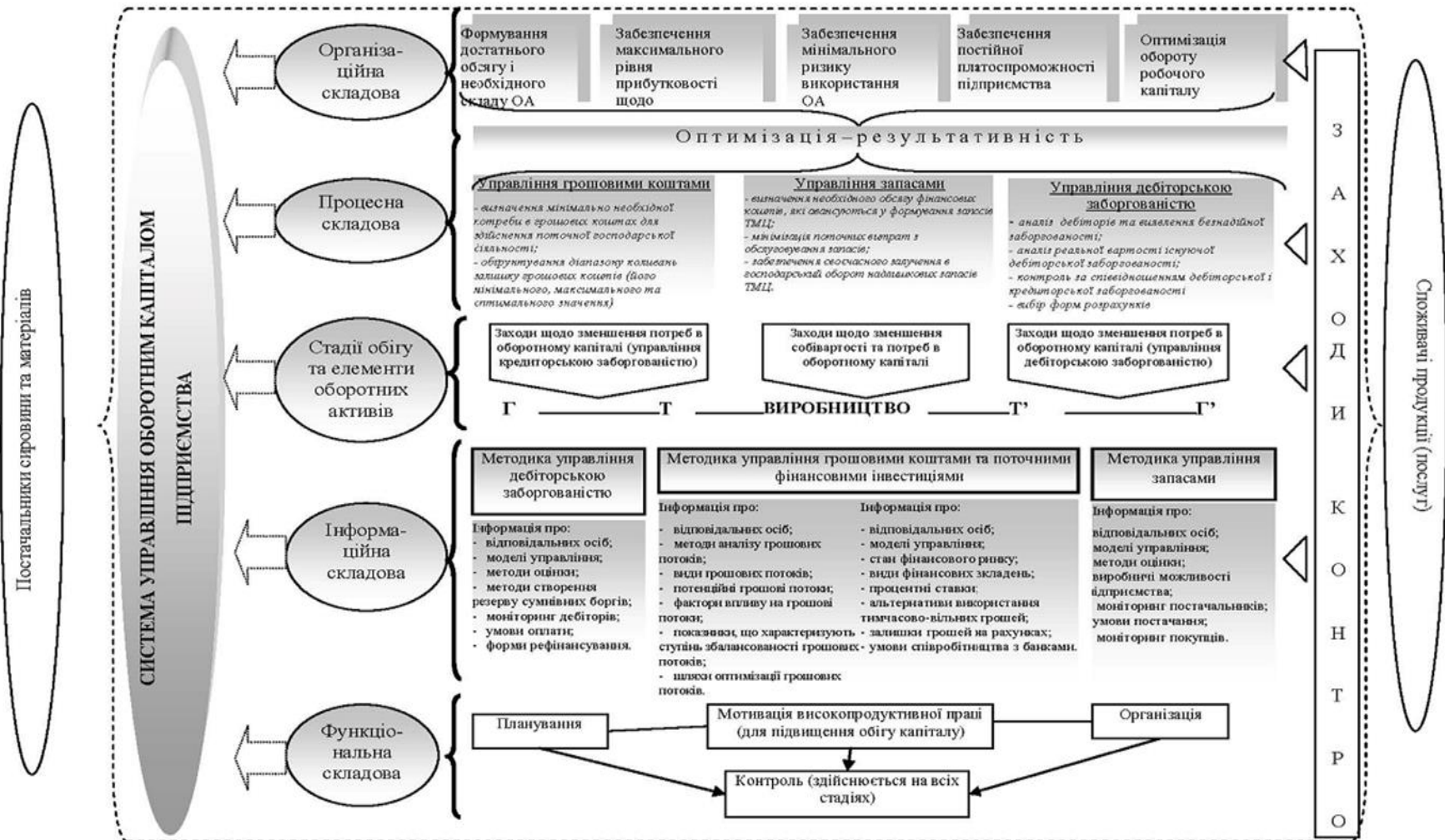


Рисунок 1.2 - Функціональна модель управління оборотним капіталом підприємства [25]

підприємства через вплив багатьох ірраціональних чинників зовнішнього середовища, гальмуючих інноваційних впроваджень, складність здійснення інвестиційних проектів та запозичень у сучасній кризовій економіці.

Загальновідомо, що дієвість й ефективність системи інформаційної підтримки управлінських рішень характеризується її здатністю агрегувати внутрішні і зовнішні інформаційні потоки, адже забезпечення безперервного швидкого розвитку господарюючого суб'єкта потребує постійного спостереження за його станом, що характеризується відповідними показниками господарювання.

Розгляд сутності та змісту такого спостереження в повній мірі уособлюється у визначенні категорії «моніторинг», а притаманні напрями економічної діяльності, а саме фінансова діяльність суб'єктів господарювання, розкриваються в окремих дефініціях, де особливе місце відводиться поняттю «фінансовий моніторинг».

Узагальнення матеріалів літературних джерел дозволяє стверджувати про те, що проблеми моніторингу і діагностики ефективності діяльності підприємств досліджуються досить широко. Теоретичні та практичні питання відповідної проблематики відображені в матеріалах академічних досліджень закордонних і вітчизняних економістів: О.І. Амоші, Дж. Блека, А. Бравермана, С.Г. Дзюби, П.В. Журавльова, А.А. Лобанова, М.Г. Рак, Г.М. Скударя, А.А. Томпсона та інших. Разом з тим, як відзначено в роботі Н.С. Педченко [61], поняття «моніторинг» використовується в різних сферах діяльності, а фінансового змісту набуло порівняно нещодавно [61].

На сьогодні в наукових працях висвітлено концептуальні підходи щодо методики та організації проведення моніторингу діяльності підприємства в цілому, його капіталу, фінансового стану, конкурентної позиції, конкурентоспроможності, інвестиційного потенціалу та інвестиційного іміджу тощо. Водночас, теоретичні та методичні питання моніторингу окремих об'єктів фінансового управління, зокрема, оборотного капіталу підприємства, комплексного дослідження не здобули та потребують

подальшої систематизації й адаптації до особливостей функціонування підприємств.

Слід зазначити, що в спеціальній літературі чітко сформульованого поняття моніторингу оборотного капіталу підприємства не представлено. Разом з тим, враховуючи, що оборотний капітал є складовою фінансових ресурсів суб'єкта господарювання, та спираючись на загальне уявлення про моніторинг фінансового стану підприємства, правомірно, на наш погляд, розглядати досліджуване поняття як спеціальну систему організованого систематичного й безупинного спостереження за станом оборотного капіталу підприємства й оперативною оцінкою ефективності його функціонування.

Метою фінансового моніторингу ефективності управління оборотним капіталом підприємства виступає отримання об'єктивної та достовірної її оцінки та визначення можливостей підвищення ефективності управління ним у перспективі.

Оскільки система моніторингу ефективності управління оборотним капіталом підприємства є органічною частиною (підсистемою) системи його фінансового моніторингу, то він має відповідати загальним принципам її функціонування [71], а саме:

- достатності інформації: у кожній окремій системі повинна використовуватися тільки відома інформація (нормативна, довідкова, прогнозна) з необхідною точністю для моделювання результатів діяльності підприємства;
- наступності: кожна наступна підсистема не повинна порушувати властивостей об'єкта і критеріїв, установлених системою вищого рівня;
- достовірності й порівнянності інформації, що дає змогу забезпечити результати, наближені до реальних;
- імовірності помилок, що дозволяє відслідковувати помилки у процесі оцінки або моделювання, оцінювати ризик можливої у межах розробленої моделі помилки та її наслідки, виробляти основні методи реагування на помилку;

– комплексності: взаємозумовленості і взаємоузгодженості розвитку системи як єдиного цілого, що забезпечує зв'язок усіх підсистем і елементів.

Зміст даних принципів дає більш широке розуміння поняття фінансового моніторингу ефективності управління оборотним капіталом підприємства та дозволяє виокремити його основні завдання (рис. 1.3). Серед них доцільно, на нашу думку, виділити послідовне відстеження джерел формування та напрямів розміщення оборотного капіталу, ефективності його використання в ретроспективі та можливості зробити прогностичні розрахунки, на базі яких можливо створити пакет прикладних рекомендацій щодо підвищення ефективності управління оборотним капіталом підприємства в майбутньому.

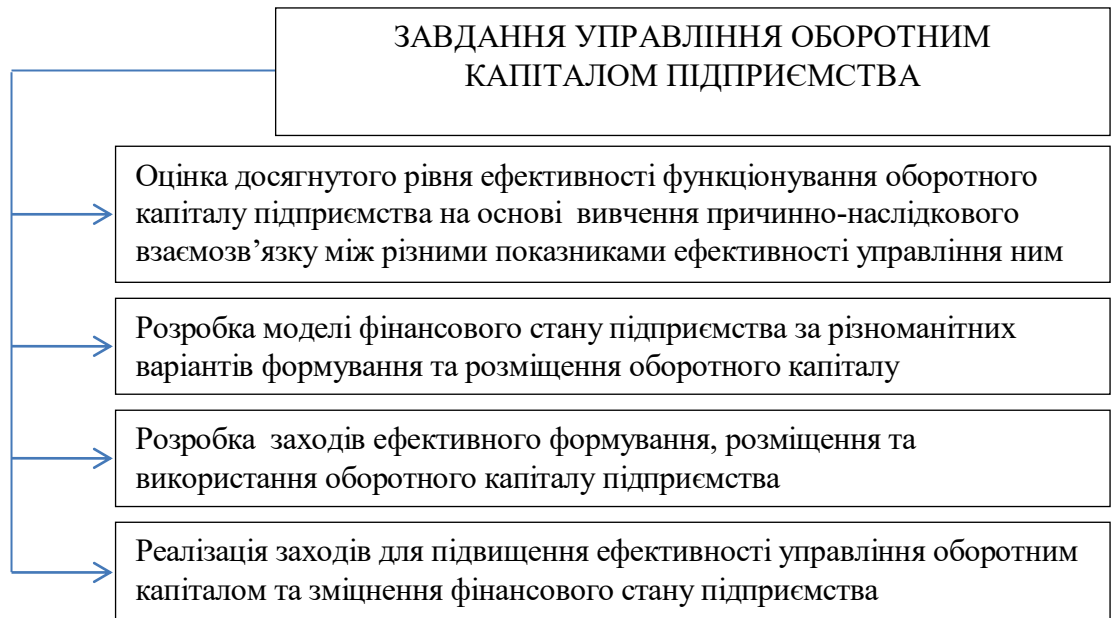


Рисунок 1.3 - Основні завдання управління оборотним капіталом підприємства [71]

В залежності від цілей моніторингової системи, формалізації проблем, видів інструментарію, базової інформаційної основи та умов проведення в господарській практиці є можливим застосування фінансового моніторингу ефективності управління оборотним капіталом підприємства різних видів: динамічного, конкурентного, порівняльного, комплексного, проблемного.

Враховуючи функціональні властивості фінансового моніторингу, його

впровадження в системі фінансового управління підприємством видається найбільш ефективною інформаційно-аналітичною базою підтримки поточних і стратегічних управлінських рішень щодо раціонального спрямування економічних ресурсів на формування й розміщення оборотного капіталу та здійснення операційної діяльності в умовах нестабільного фінансово-економічного середовища. Наведений контекст і диспозиція моніторингу ефективності управління оборотним капіталом підприємства у загальній системі управління підприємством базуються на паритеті узгодження інформаційних ресурсів, можливостей їхнього отримання, способах інтерпретації та здатності управлінської системи раціонально використовувати сформовану інформацію. Мобільність і адаптивність цієї системи дозволяє ув'язувати її із загальною інформаційною системою підприємства і прийнятою управлінською концепцією.

Схема на рис. 1.4, характеризує взаємозалежність ефективності моніторингової системи управління оборотним капіталом і адаптивність системи фінансового управління підприємством, тобто дотримання «теорії комунікації». Дієвість фінансового моніторингу у практичній площині пов'язується із налагодженою системою зворотних зв'язків.

Предметом фінансового моніторингу є мікроекономічні процеси та явища на підприємстві, які характеризуються певними показниками — індикаторами в їх динаміці та макроекономічними процесами в країні, які безпосередньо впливають на економіку підприємства.

У процесі вивчення та оцінки розрізняють дві групи факторів впливу на діяльність підприємства: внутрішні, які залежать від діяльності підприємства; зовнішні, які незалежні від діяльності підприємства.

Внутрішні фактори поділяють на групи залежно від особливостей діяльності підприємства та рівнів управління: фактори виробничої діяльності; фактори, пов'язані з інвестиційною діяльністю; показники, що характеризують ефекти та ризики фінансової діяльності; фактори поточного фінансового стану; перелік критеріїв порівняння та правил регулювання.



Рисунок 1.4 - Фінансовий моніторинг ефективності управління оборотним капіталом у загальній інформаційній системі фінансового управління підприємством [49]

Зовнішні фактори поділяють на три підгрупи: соціально-економічні фактори загального розвитку країни; ринкові фактори, що містять дані про товарні та фінансові ринки; інші зовнішні фактори, що визначаються специфікою діяльності підприємства.

Для фінансового моніторингу ефективності управління оборотним капіталом підприємства важливим є врахування змін як внутрішнього, так і зовнішнього середовища, на відміну від фінансового обліку, який відстежує, в основному, внутрішні зміни в господарській діяльності та управлінні, враховує зміни всередині системи спостереження лише певною мірою за її межами. Основними загальними характеристиками ефективності управління оборотним капіталом є коефіцієнти оборотності та завантаження, тривалість одного обороту, наявність власного оборотного капіталу, співвідношення

власних і позичкових ресурсів, платоспроможність підприємства, його ліквідність тощо. Поряд із зазначеними показниками необхідно застосовувати й такі показники, як частка оборотного капіталу в запасах, частка заробітної плати у поточних витратах, а також рівень заборгованості (неплатежів), що дасть змогу детальніше аналізувати фінансовий стан підприємства та ідентифікувати ризики, зумовлені дисбалансами процесу капіталоутворення.

У сучасних умовах пізнання процесу управління оборотним капіталом неможливе без теорії криз, за якою проблеми розвитку економіки України повинні включати і коло питань щодо ролі оборотного капіталу та його елементів в економічному циклі, тобто у процесі переходу економічної системи на інший ступінь розвитку та ролі оборотних активів у процесі руху від фази до фази у межах одного циклу.

Сучасна фінансово-економічна криза довела необхідність дослідження джерел формування оборотного капіталу, оскільки їхня структура формується під впливом поведінкового фактора власників, стимульованого процесами первинного нагромадження капіталу і не завжди може бути раціональною, що значно ускладнює процес виходу з кризових станів як окремих підприємств, так і економіки загалом.

Таким чином, ефективне управління джерелами формування оборотного капіталу та обґрунтована політика його розміщення в короткострокових активах створюють ґрунт для формування поточної фінансової позиції господарюючого суб'єкта та сприяють підтриманню її на оптимальному рівні в довгостроковій перспективі.

Практична реалізація управління оборотним капіталом передбачає формування в системі фінансового менеджменту підприємства відповідного механізму з повним набором його структурних елементів: принципів, важелів, методів управління. Вирішення завдань управління оборотним капіталом підприємства досягається шляхом доцільного використання методів фінансового управління, найбільш розповсюдженими серед яких є

методи фінансової діагностики, зокрема фінансовий моніторинг. В умовах реальної економіки моніторинг фінансової діяльності підприємств посідає дедалі більш важливе місце в управлінській системі. Випереджувальний характер індикативної основи системи фінансового моніторингу, обґрунтування нею доцільності перегляду критеріальних значень і вагомості окремих параметрів у загальній оцінці ефективності функціонування господарського суб'єкта, адаптивність методологічної основи цієї системи до уточнення стратегій підприємства робить її дієвим інструментом управління оборотним капіталом підприємства.

1.2 Роль фінансового моніторингу в системі управління оборотним капіталом підприємства

Проведення моніторингу соціально-економічного стану на всіх рівнях управління – одна з нових функцій фінансових служб у різних країнах. Якщо раніше головним завданням фінансової служби було спостереження за станом процесів та поверхневий аналіз даних фінансово-господарської діяльності, то в останні роки у багатьох європейських країнах проводиться моніторинг у широкому його розумінні: до завдань спостереження та аналізу додалися короткотермінове прогнозування, візуалізація його результатів, подання їх конкретному спостерігачеві [71].

Отже, формування системи фінансового моніторингу ефективності управління оборотним капіталом, адекватної сучасним потребам і завданням фінансового менеджменту, передбачає дотримання низки загальних методологічних вимог щодо організації та проведення фінансового моніторингу на підприємстві.

У фахових публікаціях з питань фінансового моніторингу представлено різні наукові підходи щодо створення та функціонування системи

моніторингу економічних об'єктів. Так, система моніторингу фінансової діяльності підприємства, запропонована І.О. Бланком [19], є складовою фінансового контролінгу та передбачає контроль показників діяльності підприємства, що здійснюється за певною послідовністю етапів:

- побудова системи інформативних звітних показників;
- розробка системи узагальнюючих (аналітичних) показників;
- визначення структури і показників форм звітів виконавців;
- визначення періодів для кожного виду фінансового контролінгу та з кожної групи показників;
- визначення відхилення фактичних результатів від встановлених стандартів;
- виявлення основних причин відхилення.

Виходячи з того, що І.О. Бланк під моніторингом розуміє активну частину фінансового контролінгу, методика моніторингу обмежується визначенням відхилення основних параметрів фінансової діяльності підприємства та виявлення причин таких відхилень. Дана методика спрямована на реалізацію контрольної функції та потребує доповнення, оскільки вона не відкриває такі сторони моніторингу як інтерпретація отриманих результатів дослідження з метою кращого їх сприймання та короткостроковий прогноз, що є основою при прийнятті ефективних управлінських рішень.

Існують й інші методики моніторингу, зокрема методика моніторингу інвестиційного клімату, основні аспекти якої передбачають: відбір факторів, які необхідно застосовувати при вирішенні питань про вкладення коштів; визначення показників, згідно з поставленою метою; інформаційне забезпечення проведення моніторингу; формування висновків за проведеним дослідженням та порівняння отриманих результатів з офіційними статистичними даними; пояснення розбіжностей, виявлених в результаті проведеного дослідження [61].

Дана методика проведення моніторингу, на нашу думку, найбільш

повно відповідає меті та завданням проведення фінансового моніторингу, включає складові, які є необхідною умовою його проведення, а саме – це і чітке визначення з критеріями та показниками, достовірне інформаційне забезпечення, висновки, відхилення, пояснення цих відхилень, контроль за дотриманням рекомендованих значень, за ідентичністю проведених розрахунків, за візуалізацією отриманих результатів [61].

Загальна методика проведення моніторингу соціально-економічних процесів у роботі В. Степашко, В. Карпова та М. Пугачова подається за такими етапами:

- формування завдання моніторингу певного об’єкта, явища, процесу;
- спостереження за обраними показниками і підготовка статистичної інформації;
- оцінка стану контрольованих процесів на основі змістовного та експертного аналізу;
- попередня обробка статистичних даних з метою усунення пропусків та аномальних значень;
- первинний аналіз даних;
- багатовимірний аналіз даних з метою одержання кількісних та якісних характеристик зв’язку цільових показників з факторами впливу;
- короткострокове прогнозування контрольованих показників;
- інтерпретація отриманих результатів [29].

Методика зазначених авторів у повній мірі відповідає сутності моніторингу, меті проведення та основним завданням, які необхідно вирішити при його проведенні. Вона передбачає дотримання послідовності етапів, від чіткого виконання яких залежить якість отриманих результатів та можливість прийняття ефективних управлінських рішень. Разом з тим, застосування всіх передбачених методикою аналітичних процедур є можливим за наявності достатньої для проведення багатовимірного аналізу даних інформаційної бази, зокрема щодо показників стану об’єкта спостереження вибіркової сукупності.

Грунтовні результати дослідження питань проведення моніторингу конкурентоспроможності підприємств знайшли відображення в роботі С.В. Скибінського, яким запропоновано методику моніторингу конкурентів шляхом визначення діючих та ймовірних конкурентів, систематизації інформації про них за основними напрямками діяльності фірми, аналізу інформації про конкурентів, дослідження усіх конкуруючих товарів та послуг, виявлення сильних та слабких сторін товарів, прогнозу сценаріїв поведінки фірм – конкурентів, їх стратегій, тактик.

Враховуючи специфіку предмету дослідження С.В. Скибінський пропонує збір інформації не обмежувати одним підприємством, а й вивчати підприємства-конкуренти, з метою дослідження рівня їх конкурентоспроможності. Методика моніторингу конкурентів розглядається С.В. Скибінським як складова маркетингової діяльності, проте не відповідає потребам проведення фінансового моніторингу ефективності управління оборотним капіталом підприємства [73].

Таким чином, методика проведення моніторингу залежить від специфіки сфери його застосування (інвестиційна, банківська діяльність) та об'єкту і предмету дослідження. Виходячи з сутності моніторингу як засобу дослідження економічного процесу, метою проведення фінансового моніторингу ефективності управління оборотним капіталом є створення системи постійного спостереження за найважливішими показниками стану та використання оборотного капіталу підприємства, які характеризують якість управління ним у поточному та довгостроковому періоді, а також сприяють поглибленому розумінню та вивченню поточної фінансової позиції та тенденцій розвитку підприємства з метою сприяння прийняттю обґрунтованих рішень щодо ефективного управління його оборотним капіталом.

Зазначимо, що у процесі моніторингу, характерними є ситуації, коли задано:

- окрему цільову ознаку, яка характеризує об'єкт дослідження, а

також чітко визначено перелік додаткових показників, котрі на нього впливають, і є незалежними (екзогенними) змінними, або факторами;

- чітко визначену групу цільових показників, для характеристики стану предметної області, а також групу незалежних факторів;
- чітко визначену групу показників-факторів, серед яких не визначені цільові, але які в сукупності досить повно характеризують стан предметної області [73].

У нашому випадку, для проведення моніторингу фінансового моніторингу ефективності управління оборотним капіталом за основу обрано третій варіант, сутністю якого є виявлення основних факторів, і виділення групи показників, які в сукупності дозволять нам отримати характеристику стану формування та розміщення й ефективності використання оборотного капіталу підприємством.

Таким чином, початковим етапом проведення фінансового моніторингу ефективності управління оборотним капіталом є вибір об'єкта дослідження, визначеність з предметом дослідження, обґрунтування факторів, що найбільш повно характеризуватимуть об'єкт дослідження та показників, які є основою для проведення аналізу та оцінки рівня ефективності управління оборотним капіталом підприємства.

У процесі організації фінансового моніторингу ефективності управління оборотним капіталом підприємства слід розв'язати такі завдання:

- відбір показників (індикаторів), які характеризуватимуть рівень забезпечення ефективності управління оборотним капіталом;
- визначення оптимальної частоти спостережень;
- узгодження методів фінансового моніторингу ефективності управління оборотним капіталом підприємства;
- проведення фінансового аналізу отриманих даних;
- оцінка якості проведення фінансового моніторингу ефективності управління оборотним капіталом підприємства.

Проведення фінансового моніторингу ефективності управління оборотним капіталом підприємства передбачає певну роботу за наступними етапами:

1. Формування завдань фінансового моніторингу ефективності управління оборотним капіталом підприємства, що включає:

а) вичерпний функціональний опис ефективності управління оборотним капіталом підприємства, як об'єкту моніторингу;

б) визначення найважливіших, з точки зору змістовного опису, залежних та незалежних факторів, що впливають на динаміку ефективності управління оборотним капіталом підприємства;

в) розподіл показників на показники першого (базові) та показники другого (похідні) рівня;

2. Спостереження за динамікою показників і підготовкою первинної інформації для проведення фінансового моніторингу ефективності управління оборотним капіталом підприємства:

а) визначення до обраних факторів відповідних фінансових даних. Якщо фінансової інформації не вистачає, коло факторів звужується або відсутні показники замінюються рівноцінними за змістом задачі факторами;

б) формування відповідних динамічних характеристик обраних показників з використанням наявних баз даних.

Можлива ситуація, коли необхідна для моніторингу інформація відсутня. Тоді потрібна розробка нових методів обстежень, а якщо з різних причин це неможливо, то проводяться вибіркові обстеження за іншими методиками.

3. Попередня обробка фінансових даних з метою врахування та усунення аномальних значень.

4. Первинний аналіз показників першого рівня (базових) за допомогою різноманітних методів з метою отримання висновків про рівень ефективності управління оборотним капіталом підприємства.

5. Оцінка показників другого рівня (похідних) за допомогою

різноманітних моделей з метою одержання рівня ефективності управління оборотним капіталом суб'єктів дослідження.

6. Оцінка якості проведення фінансового моніторингу ефективності управління оборотним капіталом підприємства;

7. Короткострокове прогнозування фінансової стабілізації підприємства з метою поточного виявлення тенденцій їх розвитку за конкретних умов. Цей етап включає обов'язкову розробку організаційно-фінансових заходів з метою утримання та забезпечення підвищення рівня ефективності управління оборотним капіталом підприємства.

8. Інтерпретація одержаних результатів, тобто оцінка економічної доцільності отриманих результатів з точки зору стратегічних завдань фінансового моніторингу ефективності управління оборотним капіталом підприємства; висновки щодо оцінки стану досліджених показників ефективності управління оборотним капіталом підприємства; оцінка динаміки зміни рівня показників управління оборотним капіталом підприємства; рішення про передачу цих оцінок замовникові або внесення результатів фінансового моніторингу до електронної бази даних.

Фінансовий моніторинг ефективності управління оборотним капіталом підприємства має на меті пошук вичерпної фінансової інформації, потрібної, по-перше, для поточного аналізу і оцінювання стану тих фінансових показників, які свідчать про переваги та недоліки управління короткостроковими ресурсами суб'єкта господарювання, що досліджується в процесі моніторингу, і, по-друге, для сприяння ефективному розв'язанню задач моделювання і прогнозування цих процесів.

Моніторинг ефективності управління оборотним капіталом підприємства має проводитися з врахуванням таких вимог, умов і обмежень:

- відстежуватися та оцінюватися має не лише власне рівень ефективності управління оборотним капіталом підприємства, але й процес його забезпечення;

- має враховуватися співвідношення та взаємний зв'язок категорій, що

описують ефективність управління оборотним капіталом підприємства;

- результативність не є поняттям тотожним ефективності (результативність – це міра досягнення цілей, а ефективність – співвідношення результативності та витрачених ресурсів);

- управлінські компетенції є основними у переліку об’єктів фінансового моніторингу.

З метою реалізації вищезазначених методичних засад розробки запропонованої методики проведення фінансового моніторингу ефективності управління оборотним капіталом підприємства, використовуються наступні прийоми проведення роботи:

- логічне узагальнення (обґрунтування необхідності застосування фінансових даних, які характеризують рівень ефективності управління оборотним капіталом господарюючого суб’єкта);

- забезпечення вибіркової сукупності для отримання достовірної оцінки рівня ефективності управління оборотним капіталом підприємства;

- синтез (деталізація об’єкта дослідження, вивчення його структурних складових);

- порівняння (зіставлення показників та різних методів з метою отримання загальної оцінки рівня ефективності управління оборотним капіталом підприємства);

- групування (об’єднання отриманих результатів для розробки стратегії підвищення ефективності управління оборотним капіталом підприємства).

Загальну послідовність процесу фінансового моніторингу ефективності управління оборотним капіталом підприємства подано на рис. 1.5.

Формування завдань моніторингу та спостереження за динамікою показників відбувається шляхом встановлення факторів і показників, які будуть використані в процесі моніторингу, та табличного опису первинних даних.

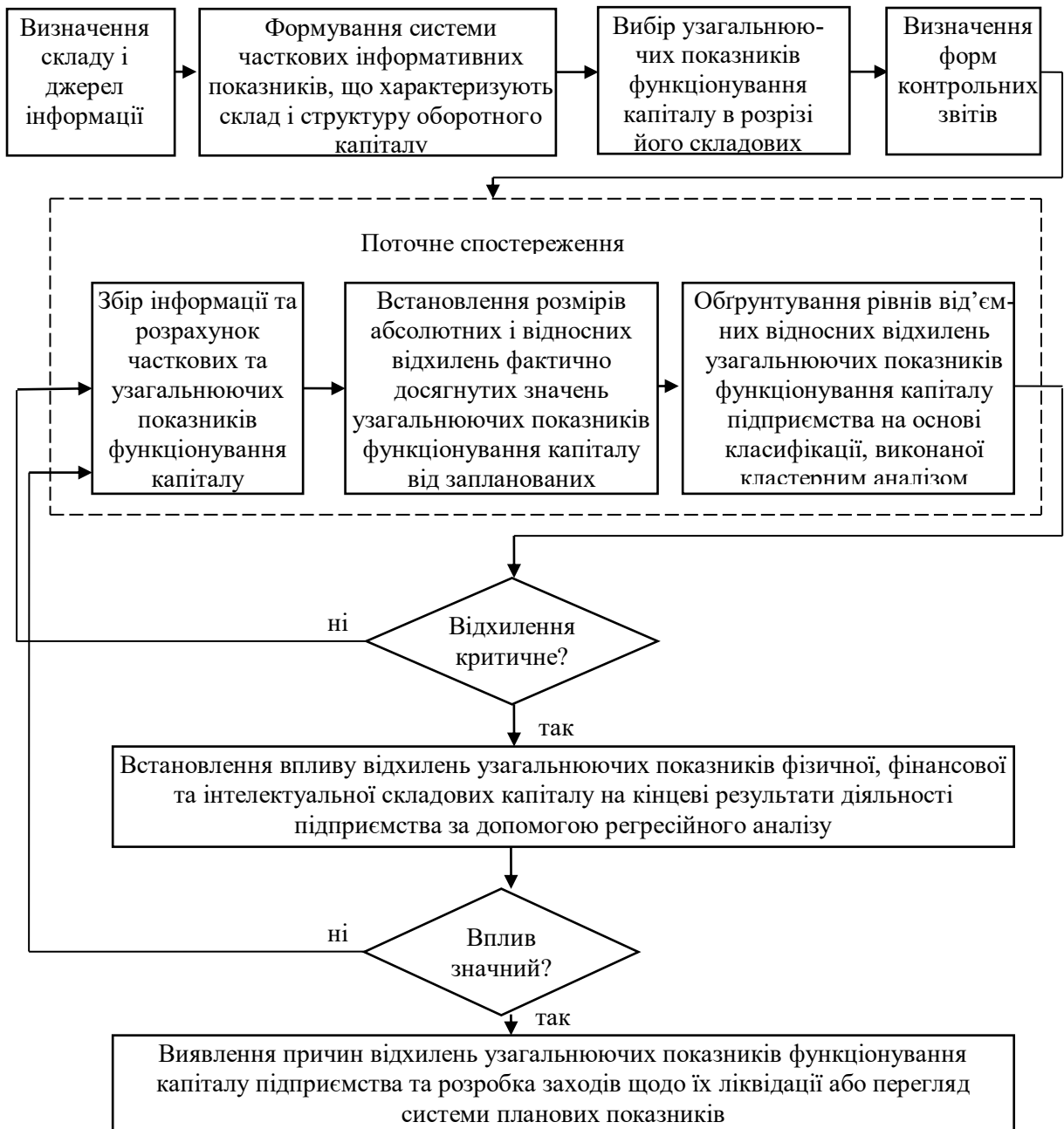


Рисунок 1.5 - Послідовність етапів здійснення фінансового моніторингу ефективності управління оборотним капіталом підприємства [20]

Наступний етап пов'язаний з попередньою обробкою фінансових даних з метою врахування та усунення аномальних значень; аналізом, оцінюванням, заповненням або усуненням пропусків у показниках, які виникають в результаті відсутності або неповноти фінансових даних; оцінюванням, корекцією або усуненням аномалій, тому що окремі показники неможливо використовувати без приведення їх у співставний вигляд;

фільтрацією (згладжуванням) відхилень в даних з метою отримання первинної інформаційної бази.

Третій етап – це первинний аналіз показників першого рівня (базових), який включає виявлення наявності та характеру тенденцій розвитку (зростаючий, спадаючий, коливальний тощо); визначення рівня ефективності управління оборотним капіталом підприємства за допомогою економіко-математичних методів шляхом аналізу; оцінка ефективності управління оборотним капіталом підприємства засобами фінансового аналізу.

Одним з засобів проведення фінансового моніторингу ефективності управління оборотним капіталом підприємства є оцінка показників другого рівня (похідних), яка пов'язана із визначенням рівня ефективності управління оборотним капіталом підприємства через оцінювання їх фінансових характеристик.

На п'ятому етапі здійснюється оцінка якості проведення фінансового моніторингу ефективності управління оборотним капіталом підприємства, яка включає порівняння отриманих висновків за різними методами та моделями за допомогою графічного методу.

Також застосовується короткострокове прогнозування фінансової позиції підприємства, яке включає обґрунтування базової моделі стратегії управління оборотним капіталом підприємства; розробку основних організаційно-фінансових заходів для підприємства з метою утримання або підвищення ефективності управління його оборотним капіталом.

При проведенні фінансового моніторингу ефективності управління оборотним капіталом підприємства важливе значення має інтерпретація одержаних результатів. На даному етапі слід провести оцінку корисності кожного результату з точки зору задач моніторингу ефективності управління оборотним капіталом; висновків щодо оцінки стану управління оборотним капіталом; оцінку динаміки розвитку управління оборотним капіталом та прийняти рішення про необхідність використання результатів фінансового моніторингу в практичній діяльності досліджуваного підприємства.

Оперативне прогнозування є ключовим елементом проведення фінансового моніторингу ефективності управління оборотним капіталом підприємства, оскільки його результати матимуть вирішальне значення для обґрунтованого прийняття управлінських рішень. Зазначимо, що етапи моделювання і прогнозування тісно пов'язані між собою, але не тотожні. Моделювання передбачає побудову математичних моделей для кількісної характеристики зв'язків між цільовими показниками (вихідними або залежними змінними) модельованих процесів та вхідними показниками (незалежними змінними або факторами).

Прогнозування дозволяє забезпечити кількісне передбачення майбутнього стану оборотного капіталу підприємства. Для прогнозування можуть використовуватись різні методи. Зокрема, з метою планування необхідного розміру прибутку та етапності його ефективного розподілу, що є основою забезпечення стійкої поточної фінансової позиції підприємства, застосовується метод матриці фінансової стабілізації. Теоретично, арсенал методів може змінюватись або поповнюватись, але потрібно співставити їх з метою забезпечення достатнього (високого) рівня ефективності і достовірності результатів фінансового моніторингу ефективності управління оборотним капіталом підприємства та дозволить отримати гнучку адаптацію системи до нових типів завдань моделювання і прогнозування конкурентних умов поведінки суб'єкта спостереження.

Оперативність та ефективність використання результатів фінансового моніторингу для процесів і процедур прийняття рішень різного рівня практично повністю визначається максимально високим рівнем узгодження інформативності та сприйнятливості цих результатів: найбільш інформативні дані можуть бути використані неефективно, якщо вони подані у формі, важкій для сприйняття особою (органом), що приймає рішення, і, навпаки, найсприйнятливіша візуалізація не зробить корисними малоінформативні відомості.

Отже, сучасні мінливі умови господарювання обумовлюють необ-

хідність формування системи, яка б змогла забезпечити поглиблене спостереження за фінансовим станом підприємства, зокрема аналіз та оцінку основних тенденцій його розвитку та оперативне прогнозування стабілізації на основі прийняття ефективних управлінських рішень. Методика створення системи фінансового моніторингу ефективності управління оборотним капіталом підприємства має відповідати загальним вимогам щодо здійснення фінансового моніторингу фінансового стану підприємства й, водночас, забезпечувати вирішення специфічних завдань фінансового управління оборотним капіталом підприємства. Важливою складовою формування системи фінансового моніторингу оборотного капіталу є якісне інформаційно-аналітичне забезпечення спостережень досліджуваного об'єкта.

1.3 Інформаційне забезпечення системи управління оборотним капіталом підприємства

Визначальне значення для функціонування системи фінансового моніторингу ефективності управління оборотним капіталом підприємства має її інформаційне забезпечення, під яким у фаховій літературі розглядається сукупність інформаційних ресурсів і способів їх організації, необхідних для реалізації процедур моніторингу. З метою побудови ефективної системи моніторингу принципово важливо дослідити інформаційні потоки, що циркулюють, з'ясувати їх якість та відповідність цілям і завданням фінансового моніторингу, визначити місце та роль у процесі його здійснення і забезпечити оптимальну організацію руху важливих для проведення спостереження даних.

Практичний досвід використання інформаційно-аналітичної бази в управлінні великими вітчизняними підприємствами свідчить про те, що для

процесу прийняття управлінських рішень в основному використовуються дані систем бухгалтерського й частково управлінського обліку та результати порівняння планових і фактичних показників. Планово-економічними і фінансово-аналітичними службами підприємств не використовується і не практикується урахування загальних змін в економіці для цілей коригування критеріальних значень спланованих показників, уточнення операційної діяльності і спрямувань стратегічних цілей.

Узагальнення сучасної господарської практики вітчизняних підприємств свідчить про невисокий рівень практичної дієвості інформаційно-аналітичних систем (фінансового й економічного аналізу та споріднених до них систем) в управлінні сучасним підприємством за умов швидкого «старіння» показників, про недостатню спроможність їх методологічної основи для сегрегації показників та зовнішніх (макроекономічних, галузевих) індикаторів для оцінювання ефективності поточного функціонування підприємства і передумов його розвитку.

У контексті зазначеного, слід, на нашу думку, визначити такі основні проблемні аспекти інформаційного забезпечення управління підприємством: надмірна орієнтація на фінансові показники, що характеризують ретроспективну діяльність; недостатнє урахування у аналітичних системах підприємства індикативної складової загальноекономічного середовища; оцінювання ефективності функціонування підприємства за короткостроковими фінансово-економічними результатами (прибутковістю, рентабельністю, продуктивністю тощо) і відсутність загального інтегрального показника ефективності фінансово-економічної діяльності підприємства.

Наведені проблеми є наслідком розбіжності між діючою практикою використання інформаційно-аналітичних систем забезпечення управління підприємством в умовах реальної економіки й об'єктивними потребами інформаційної підтримки управлінських рішень. Ці проблеми посилює фактор відсутності взаємоузгодженості економічних показників та критеріїв і

вагових коефіцієнтів у загальній методиці оцінки ефективності фінансового управління підприємством.

Недостатність і неадекватність характеру інформаційного базису, побудованого на показниках минулої діяльності для поточного управління підприємством з визначенням на їх основі динаміки і перспектив діяльності, вимагає суттєвого покращення якості інформаційного забезпечення системи управління оборотним капіталом, у тому числі шляхом впровадження системи, здатної своєчасно і вірогідно оцінити як внутрішньогосподарські процеси, так і передбачуваний розвиток економіки підприємства загалом.

Для збору, обробки і систематизації великого обсягу різноманітної інформації фінансового характеру необхідне впровадження і використання сучасних технологій, які впливають на ефективність виробництва і процес прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Наразі на підприємствах для цілей проведення їх фінансового моніторингу використовуються інформація, що формується у внутрішньому та зовнішньому середовищі функціонування підприємства. Її слід перетворити у форму, зручну для сприйняття і використання в процесі ухвалення управлінських рішень.

Інформаційна база фінансового моніторингу ефективності управління оборотним капіталом підприємства формується з урахуванням низки вимог, що пред'являються до будь-якої інформації, яка використовується для прийняття рішень. Так, інформація в системі фінансового моніторингу управління оборотним капіталом має задовольняти певним якісним ознакам (рис. 1.6):

– своєчасність – одна з найважливіших вимог, вона визначає актуальність результатів аналізу, отриманих при використанні цієї інформації, що дозволяє вчасно прийняти рішення. Варто зазначити, що в системі фінансового моніторингу дана вимога багато в чому визначає ефективність функціонування усієї системи;



Рисунок 1.6 - Основні вимоги щодо інформаційного забезпечення фінансового моніторингу ефективності управління оборотним капіталом підприємства [26]

– достовірність – початкові дані повинні максимально достовірними та об’єктивними. Інакше висновки, зроблені на основі вивчення й аналізу такої інформації, не відповідатимуть дійсності, а прийняті рішення будуть невірними;

– релевантність (істотність) – у процесі управління розглядаються тільки ті відомості, які потрібні для ухвалення відповідного рішення;

– повнота – інформація повинна надаватися в обсягу, необхідному для здійснення контролю і аналізу певних операцій, що підлягають фінансовому моніторингу;

– аналітичність – проведення подальшого аналізу з найменшими витратами часу;

– економічність – витрати на обробку інформації не повинні перевищувати економічний ефект від її використання. Необхідно забезпечити мінімум витрат на збір, зберігання і використання даних, у зв’язку з чим виникає необхідність вивчення її корисності і на цій основі вдосконалення механізму отримання інформаційних потоків шляхом

усунення зайвих даних;

– нормативність – правову інформацію формують законодавчі та інші акти, що визначають правову основу функціонування системи фінансового моніторингу. Важливість такого роду інформації для оцінки пов'язана з тим, що дані документи регламентують діяльність відповідних органів у даній системі та сам процес фінансового моніторингу.

Варто зазначити, що інформація передається у процесі даної комунікації, є каталізатором інформаційного обміну між суб'єктами, що мають спільні цілі, інтереси та взаємодіють між собою. Ефективність даної комунікації вимагає від кожної зі сторін певних навичок та вмінь, а також певного взаємного розуміння.

Інформаційні потоки, що виникають у сфері фінансового моніторингу, розглядаються як основні та допоміжні. Основними інформаційними джерелами є інформація, отримана в результаті проведення суб'єктами моніторингу, до допоміжної – відносять збір уточнюючої, деталізуючої інформації у сфері фінансового моніторингу [26].

З огляду на потребу адаптації управління підприємством до гранично можливої раціоналізації і оптимізації витрат, обмежених ресурсів, а в оглядовій перспективі до формату посткризової економіки, процес фінансового моніторингу ефективності управління оборотним капіталом повинен базуватися на більш широкій аналітичній і зведеній інформаційній базі. Формат показників для проведення фінансового моніторингу управління оборотним капіталом підприємства пропонується здійснювати за моделлю наведеною на рис. 1.7.

Паритет, вагомість і контекст набору оціночних показників у роботі обґрунтовуються такими, що є індивідуальними для кожного підприємства, залежні від визначеної мети його функціонування і встановленої стратегії.

Методика аналізу для забезпечення комплексності моніторингу ефективності управління оборотним капіталом підприємства має охоплювати основні аспекти його оцінки: динамічність та інтенсивність формування й

розміщення; швидкість обороту капіталу та ефективність використання, а також перспективи покращення за рахунок використання наявних резервів.



Рисунок 1.7- Формат показників для фінансового моніторингу ефективності управління оборотним капіталом підприємства [25]

Оцінка оборотного капіталу, у контексті аналітичної складової фінансового моніторингу, є визначенням ступеня інтенсивності зусиль, які прикладає господарюючий суб'єкт у процесі фінансово-господарської діяльності, акцентуючи увагу на динамічності розвитку та ефективності використання наявного економічного потенціалу та перспективних

можливостей [54].

Рівень динамічності та інтенсивності розвитку підприємства може бути ідентифікований за результатами розрахунків показників динаміки основних параметрів стану оборотного капіталу підприємства, а саме: обсягів оборотного капіталу, у т. ч. власного капіталу; чистого доходу (виручки) від реалізації, товарів, робіт, послуг; робочого капіталу та ефективної заборгованості. Швидкість обороту оборотного капіталу оцінюється за показниками оборотності його складових (запаси, дебіторська заборгованість, грошові кошти та поточні фінансові інвестиції) та обрахування економічного ефекту від прискорення (уповільнення) оборотності, що, у свою чергу, дозволяє оцінити обсяги економії або додаткової потреби в оборотному капіталі.

Ефективність використання оборотного капіталу досліджується за допомогою показників прибутковості та рентабельності (оборотного капіталу, оборотних активів, основної діяльності). Орієнтирами в оцінці ефективності управління оборотним капіталом є коефіцієнти ділової активності та фінансової стійкості – методичні інструменти стратегічного аналізу, що характеризують потенціал економічного зростання підприємства. Стійке зростання – це максимальне зростання без посилення фінансового ризику, для якого характерним є врівноважений рух коштів.

Діагностика виявлених відхилень – є інформацією для формування необхідних управлінських рішень, що забезпечує вчасне попередження або уникнення небажаних результатів. Розробка оперативних рішень у відповідності до встановлених цілей і показників – визначає фінансовий моніторинг не тільки як інформаційно-аналітичний процес чи систему, та надає йому значущості і робить невід’ємним елементом системи управління.

Впровадження системи фінансового моніторингу й відповідного інформаційного забезпечення фінансових служб підприємства необхідною інформацією повинно базуватися на сучасних досягненнях науки й техніки. Тому одним із шляхів удосконалення фінансового менеджменту

підприємства є використання ІТ-технологій в процесі прийняття управлінських рішень щодо управління фінансовими ресурсами. Впровадження такої системи дасть можливість забезпечити працівників сфери управління фінансовими ресурсами оперативною та комплексною інформацією; створити багаторівневий, інтегрований банк даних і забезпечити діалоговий режим спілкування користувача й системи; скоротити час пошуку інформації в системі, а також її обробки і підготовки управлінських рішень; автоматизувати функцію контролю на усіх рівнях управління фінансовими ресурсами [74].

Підсумовуючи дослідження теоретичних питань фінансового моніторингу ефективності управління оборотним капіталом підприємства, доходимо висновку про його значні потенційні можливості щодо вирішення проблем поточного й стратегічного фінансового управління підприємством. Як частина системи управління різних рівнів економіки підприємства, фінансовий моніторинг дозволяє отримати об'єктивну і своєчасну інформацію про зміни внутрішніх і зовнішніх по відношенню до об'єкта управління умов, необхідну для прийняття рішень. Поєднуючи в собі широкий комплекс заходів організаційно-методологічного та управлінського характеру, фінансовий моніторинг надає можливість прискорити процес обробки інформаційних масивів, що дозволяє зекономити час та максимально скорочує період прийняття ефективних управлінських рішень.

На роль фінансового моніторингу в прийнятті ефективних управлінських рішень щодо використання оборотного капіталу підприємства впливає якість наступних факторів: нормативні параметри показників, формування фактичних величин даних про оборотний капітал підприємства, робота персоналу з організації фінансового моніторингу. Тому головний акцент у системі оцінки показників фінансового моніторингу використання оборотного капіталу підприємства має бути зроблений на вдосконаленні механізму інтерпретації факторів, що впливають на процес прийняття рішень.

Висновки за розділом 1

За результатами узагальнення теоретико-методичних аспектів управління оборотним капіталом підприємства можемо сформулювати наступні висновки:

1. Результати дослідження концептуальних підходів доводить, що категорії оборотний капітал та оборотні активи є тотожними і являють собою кошти, авансовані в оборотні виробничі фонди та фонди обігу на рік чи операційний цикл для забезпечення безперервного процесу виробництва та реалізації продукції.

Визначено, що оборотний капітал – це капітал підприємства, авансований у виробничі запаси, готову продукцію, незавершене виробництво, дебіторську заборгованість та грошові кошти підприємства.

2. Обґрунтовано, що сучасні умови функціонування обумовлюють необхідність формування в процесі управління оборотним капіталом такої системи, яка б змогла забезпечити поглиблене спостереження за фінансовим станом підприємства, зокрема аналіз та оцінку основних тенденцій його розвитку та оперативне прогнозування стабілізації на основі прийняття ефективних управлінських рішень. У зв'язку з цим, проаналізовано методику створення системи моніторингу ефективності управління оборотним капіталом підприємства, яка б забезпечувала вирішення специфічних завдань управління оборотним капіталом підприємства.

3. Акцентовано увагу, що важливою складовою формування системи управління оборотним капіталом є якісне інформаційно-аналітичне забезпечення спостережень досліджуваного об'єкта. Наголошено, що головний акцент у системі оцінки показників фінансового моніторингу використання оборотного капіталу підприємства має бути зроблений на вдосконаленні механізму інтерпретації факторів, що впливають на процес прийняття рішень.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ ПрАТ «ОХТИРСЬКИЙ ПИВОВАРНИЙ ЗАВОД»

2.1 Характеристика фінансово-господарської діяльності ПрАТ «Охтирський пивоварний завод»

ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» є підприємством харчової промисловості України, що функціонує у сфері виробництва та збуту солоду, пива та безалкогольних напоїв, є самостійним господарюючим суб'єктом, має самостійний баланс, поточні та інші рахунки в банківських та фінансово-кредитних установах, здійснює свою діяльність на засадах повного господарського розрахунку, володіє відокремленим майном.

Пивзавод в Охтирці був заснований ще у 1912 році, у 1997 році «Охтирський пивзавод» увійшов до складу корпорації «Оболонь», а у 2017 році було змінено тип та відповідно найменування товариства на Приватне акціонерне товариство «Охтирський пивоварний Завод».

Станом на кінець звітної періоду ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» є залежним господарським товариством, оскільки ПрАТ «Оболонь» володіє більше ніж 90% його акцій. Дочірних підприємств, філій, представництв, інших відокремлених структурних підрозділів товариство не має.

Основними видами продукції (послуг), за рахунок продажу яких емітент отримав 10 або більше відсотків доходу за звітний період є обсяги виробництва (у натуральному та грошовому виразі) пива, безалкогольних напоїв та води питної.

Оскільки споживання пива і безалкогольних напоїв залежить від сезону – зростає у весняно-літній та зменшується у осінньо-зимовий періоди, то виробництво продукції, а відповідно і доходи підприємства залежать від сезонних коливань.

Основним рнком збуту продукції заводу є вітчизняний ринок, зокрема такі області як Сумська, Харківська, Полтавська, Черкаська, Дніпропетровська, Донецька, Київська. Експорт не здійснюється.

За оцінками менеджменту компанії до основних ризиків, які виникають у процесі фінансово-господарської діяльності підприємства належить ризик процентної ставки, валютний ризик, ризик ліквідності і кредитний ризик.

Значний вплив на фінансово-економічні показники компанії мають фактори зовнішнього середовища, пов'язані із особливостями стану розвитку галузі виробництва, в якій здійснює діяльність емітент.

Ринок пива України досить перспективний, однак, останнім часом обсяги виробництва і рівень продажів на ринку помітно скорочуються. Насамперед, це обумовлено погіршенням економічної ситуації в країні і в цілому добробуту населення, з чим пов'язане зниження купівельної спроможності.

Також негативний вплив має нестабільна політична ситуація на ринку пивоварного бізнесу. Негативний вплив має також постійне підвищення акцизу на пиво.

Рівень впровадження нових технологій, нових товарів ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» знаходиться на середньому рівні, що перешкоджає динамічному розвитку компанії. Адже лише за умов впровадження новітніх енергозберігаючих технологій на виробництві, які забезпечать зниження собівартості готового продукту, а також розширення асортименту за рахунок створення та виробництво оригінальних сортів пива в сучасних умовах існує можливість подолати негативний вплив деструктивних детермінант.

До основних проблем у діяльності ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» протягом 2016-2018 років належать: воєнні дії на сході України, анексія Криму; посилення конкуренції на ринку; відтік працездатного населення у більш активні промислові регіони, за кордон; низька платоспроможність населення.

Заслуговує на увагу і високий рівень залежності компанії від законодавчих або економічних обмежень.

Для оцінки економічних ресурсів ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» розглянемо динаміку основних показників його балансу за 2016-2018 роки (табл. 2.1). Відмічаємо, що за 2017 рік порівняно з 2016 роком розмір капіталу ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» збільшився на 2903 тис. грн., або на 7,22%, і склав 43129 тис. грн. У наступному році його вартість збільшилася ще на 5030 тис. грн., або на 11,66%.

Основним джерелом формування капіталу ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» були власні кошти. Так у 2016 році питома вага власного капіталу у загальному його розмірі становила 78,47%. Протягом 2017 року вона знизилася до 71,40%, а у 2018 році ще на 7,16% і склала 64,24%. Такі зміни вказують на негативні тенденції до посилення залежності ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» від зовнішніх джерел фінансування.

Зареєстрований капітал акціонерного товариства у 2016-2018 роках залишався незмінним і становив 1504 тис. грн. Динаміку обсягу власного капіталу підприємства визначали інші складові. Зокрема, впродовж періоду дослідження зафіксовано позитивні зміни розміру нерозподіленого прибутку заводу: за три роки його розмір збільшився на 1700 тис. грн., або на 7,05%, і досяг 25827 тис. грн, що становить 53,63% загального обсягу капіталу акціонерного товариства.

Працюючи в умовах повного самофінансування, ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» майже не залучає для фінансування активів позикові кошти.

Наявність у структурі капіталу незначних обсягів кредиторської заборгованості за продукцію, роботи, послуги пояснюється об'єктивними причинами та зумовлена діючим між підприємством та його постачальниками порядком проведення розрахунків за отриману сировину і матеріали. Її розмір станом на кінець 2018 року становив 11882 тис. грн., що складає 24,67% загального розміру капіталу товариства.

Таблиця 2.1 - Агрегований баланс ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» на кінець 2016-2018 рр.

сума – тис. грн., питома вага - %

Стаття балансу	2016 рік		2017 рік		2018 рік		Відхилення			
	сума	питома вага	сума	питома вага	сума	питома вага	2017 року від 2016 року		2018 року від 2017 року	
							суми	питомої ваги, п.п	суми	питомої ваги, п.п
1. Усього активів(майна)	40226	100,00	43129	100,00	48159	100,00	2903	х	5030	х
2. Необоротні активи	25648	63,76	19913	46,17	18230	37,85	-5735	-17,59	-1683	-8,32
3. Оборотні активи	14578	36,24	23216	53,83	29929	62,15	8638	17,59	6713	8,32
3.1. Запаси	10289	25,58	19234	44,60	18450	38,31	8945	19,02	-784	-6,29
3.2. Грошові кошти і розрахунки	4289	10,66	3982	9,23	11479	23,84	-307	-1,43	7497	14,60
3.2.1. Кошти в розрахунках	4071	10,12	3741	8,67	11284	23,43	-330	-1,45	7543	14,76
3.2.2. Гроші та їх еквіваленти	218	0,54	241	0,56	195	0,40	23	0,02	-46	-0,15
1. Капітал разом	40226	100,00	43129	100,00	48159	100,00	2903	х	5030	х
2. Власний капітал	31566	78,47	30794	71,40	30937	64,24	-772	-7,07	143	-7,16
2.1. Власний оборотний капітал	5918	14,71	11075	25,68	12869	26,72	5157	10,97	1794	1,04
3. Позиковий капітал	8660	21,53	12335	28,60	17222	35,76	3675	7,07	4887	7,16
3.1. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	0	0,00	194	0,45	162	0,34	194	0,45	-32	-0,11
3.2. Поточні зобов'язання і забезпечення	8660	21,53	12141	28,15	17060	35,42	3481	6,62	4919	7,27
3.2.1. Короткострокові кредити банків	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
3.2.2. Поточні зобов'язання	8387	20,85	12141	28,15	17060	35,42	3754	7,30	4919	7,27
3.2.3. Поточні забезпечення	273	0,68	0	0,00	0	0,00	-273	-0,68	0	0,00

Решта поточних зобов'язань підприємства сформовані за рахунок кредиторської заборгованості за розрахунками, з яких понад 75,0% - з учасниками. Кредитами банків у 2016-2018 роках підприємство не користувалося.

Темпи змін позикового капіталу випереджали від темпи змін власних фінансових ресурсів, а отже, його частка в структурі капіталу дещо збільшилася, що спостерігається на рис. 2.1 та табл. 2.2.

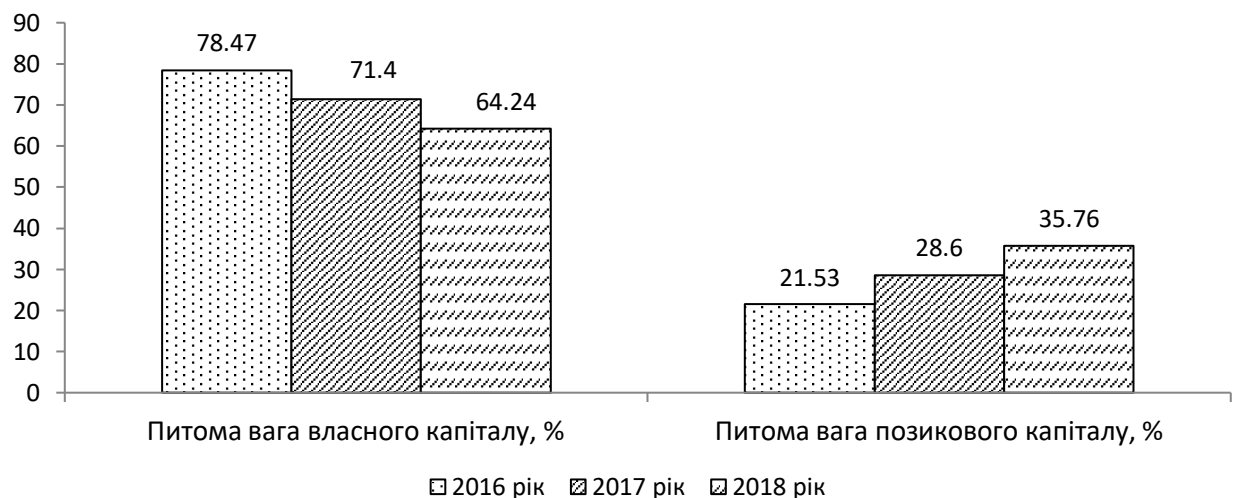


Рисунок 2.1 - Динаміка структури капіталу ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» на кінець 2016-2018 рр.

Зміни в структурі капіталу свідчать про деяке зниження фінансової автономії акціонерного товариства, проте цей процес не супроводжується критичними явищами, оскільки рівень фінансової напруги джерел фінансування залишається низьким.

Основу матеріального забезпечення фінансово-господарської діяльності підприємства відіграє його майно. Його склад, структура та ефективність використання визначають не лише вид та обсяги діяльності господарюючого суб'єкта, а й впливають на його фінансовий стан (рис. 2.2).

Обсяг майна підприємства збільшувався переважно за рахунок зростання балансової вартості оборотних активів. Вартість останніх за період дослідження збільшилася на 15351 тис. грн., або у 2,1 рази і досягла 29929 тис. грн. (табл. 2.3)

Таблиця 2.2 – Структура капіталу ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» на кінець 2016-2018 рр.

сума – тис. грн., питома вага - %

Стаття балансу	2016 рік		2017 рік		2018 рік		Відхилення			
	сума	питома вага	сума	питома вага	сума	питома вага	2017 року від 2016 року		2018 року від 2017 року	
							суми	питомої ваги, п.п.	суми	питомої ваги, п.п.
Капітал	40226	100,00	43129	100,00	48159	100,00	2903	х	5030	х
Власний капітал	31566	78,47	30794	71,40	30937	64,24	-772	-7,07	143	-7,16
- з нього власний оборотний капітал	5918	14,71	11075	25,68	12869	26,72	5157	10,97	1794	1,04
Позиковий капітал	8660	21,53	12335	28,60	17222	35,76	3675	7,07	4887	7,16
у тому числі:										
- довгострокові зобов'язання і забезпечення	0	0,00	194	0,45	162	0,34	194	0,45	-32	-0,11
- поточні зобов'язання і забезпечення	8660	21,53	12141	28,15	17060	35,42	3481	6,62	4919	7,27
з них:										
-поточні зобов'язання	8387	20,85	12141	28,15	17060	35,42	3754	7,30	4919	7,27
- поточні забезпечення	273	0,68	0	0,00	0	0,00	-273	-0,68	0	0,00

Таблиця 2.3 – Структура майна ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» на кінець 2016-2018 рр.

сума – тис. грн., питома вага - %

Стаття балансу	2016 рік		2017 рік		2018 рік		Відхилення			
	сума	питома вага	сума	питома вага	сума	питома вага	2017 року від 2016 року		2018 року від 2017 року	
							суми	питомої ваги, п.п.	суми	питомої ваги, п.п.
Усього активів (майна)	40226	100	43129	100	48159	100	2903	х	5030	х
Необоротні активи	25648	63,76	19913	46,17	18230	37,85	-5735	-17,59	-1683	-8,32
Оборотні активи	14578	36,24	23216	53,83	29929	62,15	8638	17,59	6713	8,32
у тому числі:										
- запаси	10289	25,58	19234	44,60	18450	38,31	8945	19,02	-784	-6,29
- грошові кошти і розрахунки	4289	10,66	3982	9,23	11479	23,84	-307	-1,43	7497	14,60
з них:										
- кошти в розрахунках	4071	10,12	3741	8,67	11284	23,43	-330	-1,45	7543	14,76
- гроші та їх еквіваленти	218	0,54	241	0,56	195	0,40	23	0,02	-46	-0,15

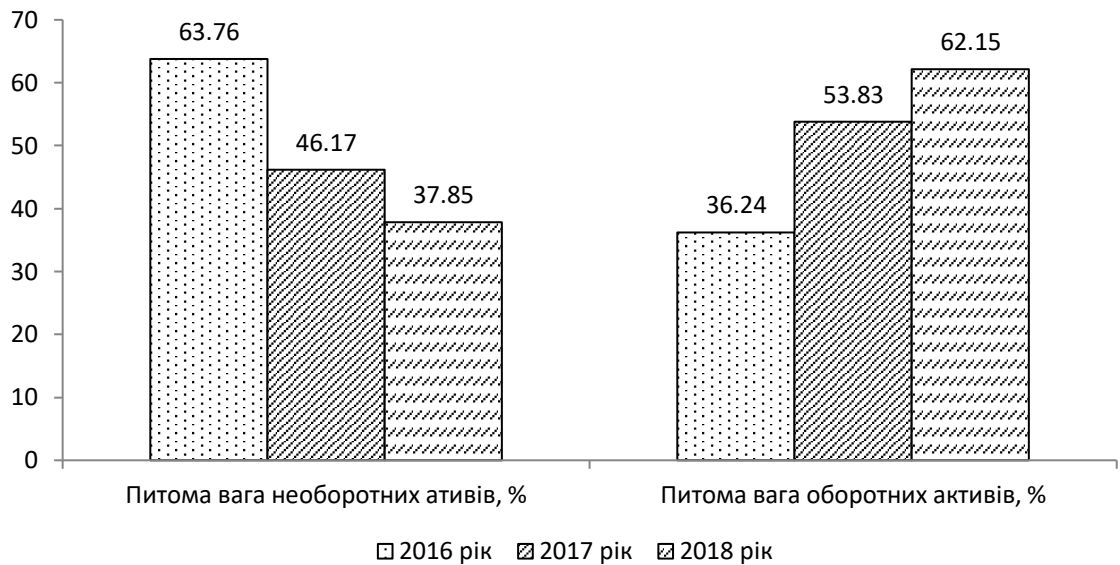


Рисунок 2.2 - Динаміка структури активів ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» на кінець 2016-2018 рр.

Значну частку (а саме 37,70%) частину оборотних активів становила дебіторська заборгованість, і насамперед та, що виникла у підприємства від реалізації готової продукції основним покупцям. Розмір товарної дебіторської заборгованості товариства у 2018 році порівняно з 2017 роком зріс 7296 тис.грн або у 3,6 раз і становив 10098 тис. грн.

Динаміка формування дебіторської заборгованості ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» виглядає одним із проблемних напрямів роботи фінансової служби підприємства. Водночас, поряд з джерелами потенційних фінансових ускладнень, підприємство не має реальної можливості їх вирішення за рахунок наявних залишків грошових коштів. Їх розмір станом на кінець 2018 року є незначним – 195 тис. грн., що складає 0,65% загальної величини оборотних активів підприємства.

Таким чином, динаміка структури активів і капіталу ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» за 2016-2018 роки свідчить про достатню її мобільність та низький рівень фінансового ризику, що створює передумови для забезпечення стабільного прибутку на вкладений капітал. З огляду на це, розглянемо фінансові результати ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» за 2016-2018 роки (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 - Динаміка фінансових результатів діяльності ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» за 2016-2018 рр.

Показник	2016 рік	2017 рік	2018 рік	Відхилення		Темп приросту, %	
				2017 року від 2016 року	2018 року від 2017 року	2017 рік до 2016 року	2018 рік до 2017 року
Чистий дохід від реалізації продукції	91092	87109	113330	-3983	26221	-4,37	30,10
Собівартість реалізованої продукції	67366	63435	83244	-3931	19809	-5,84	31,23
- на 1 грн чистого доходу	73,95	72,82	73,45	-1,13	0,63	-1,53	0,87
Валовий прибуток (збиток)	23726	23674	30086	-52	6412	-0,22	27,08
- на 1 грн чистого доходу	26,05	27,18	26,55	1,13	-0,63	4,34	-2,32
Інші операційні доходи	3223	2375	1533	-848	-842	-26,31	-35,45
- на 1 грн чистого доходу	3,54	2,73	1,35	-0,81	-1,37	-22,94	-50,39
Адміністративні витрати	5977	6373	7967	396	1594	6,63	25,01
- на 1 грн чистого доходу	6,56	7,32	7,03	0,75	-0,29	11,50	-3,91
Витрати на збут	13549	14474	19139	925	4665	6,83	32,23
- на 1 грн чистого доходу	14,87	16,62	16,89	1,74	0,27	11,71	1,64
Інші операційні витрати	6407	4439	3735	-1968	-704	-30,72	-15,86
- на 1 грн чистого доходу	7,03	5,10	3,30	-1,94	-1,80	-27,55	-35,33
Фінансовий результат від операційної діяльності	1016	763	778	-253	15	-24,90	1,97
- на 1 грн чистого доходу	1,12	0,88	0,69	-0,24	-0,19	-21,47	-21,63
Інші доходи	54	0	0	-54	0	у 54,0р. зм	0
- на 1 грн чистого доходу	0,06	0,00	0,00	-0,06	0,00	у 0,06р. зм	0
Інші витрати	280	282	360	2	78	0,71	27,66
- на 1 грн чистого доходу	0,31	0,32	0,32	0,02	0,00	5,32	0,00
Фінансовий результат до оподаткування	790	481	324	-309	-157	-39,11	-32,64
- на 1 грн чистого доходу	0,87	0,55	0,29	-0,32	-0,27	-36,33	-48,23
Витрати (дохід) з податку на прибуток	531	141	181	-390	40	-73,45	28,37
- на 1 грн чистого доходу	0,58	0,16	0,16	-0,42	0,00	-72,23	0,00
Чистий фінансовий результат	259	340	143	81	-197	31,27	-57,94
- на 1 грн чистого доходу	0,28	0,39	0,13	0,11	-0,26	37,28	-67,67

За даними табл. 2.4, за період дослідження чистий дохід від реалізації досліджуваного підприємства збільшувався лише в 2018 році порівняно з 2017 роком на 26221 тис.грн або на30,10%.. У 2017 році обсяг доходу від основної діяльності товариства дещо зменшився (на 4,37%) і становив 87109 тис. грн. Собівартість реалізованої продукції стабільно зростала. Так, в 2017 році порівняно з 2016 роком її величина збільшилася на 5,84%, а в 2018 році порівняно з попереднім роком – ще на 31,23%. Зростання собівартості

продукції в умовах уповільнення темпів приросту доходів від її реалізації стало причиною зменшення величини валового прибутку підприємства у 2017 році порівняно з 2016 роком (рис. 2.3).

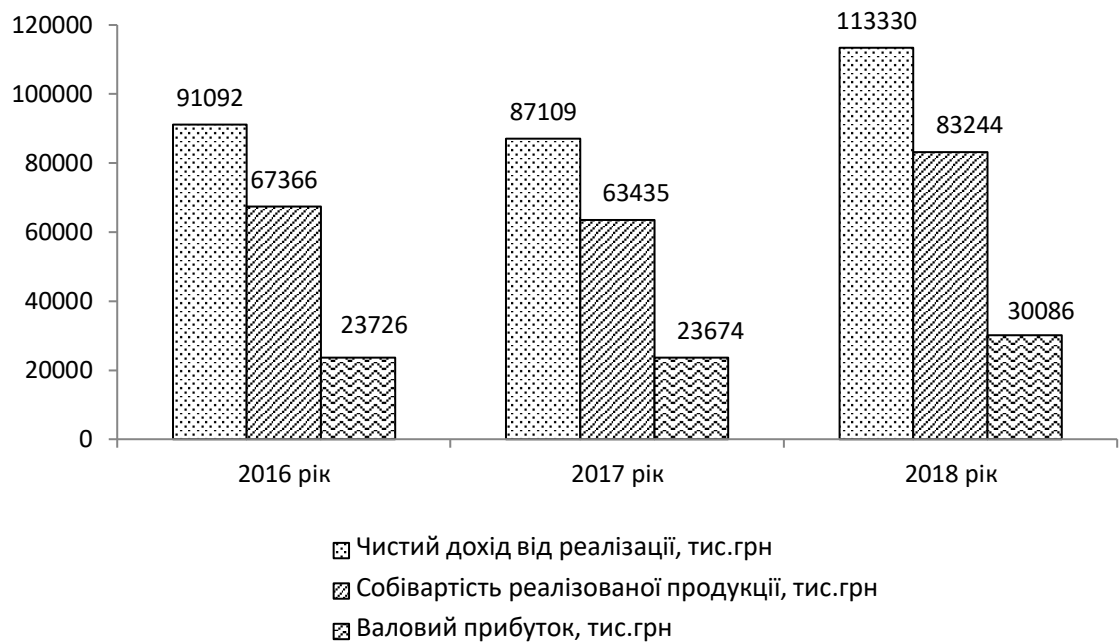


Рисунок 2.3 - Динаміка рівня валового прибутку ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» за 2016-2018 рр.

Зменшення величини валової маржі супроводжувалося зниженням прибутковості основного виробництва. Так, у 2018 році порівняно з 2017 роком рівень валової маржі в загальному обсязі реалізації знизився на 2,32 коп. і становив 26,55 коп. Разом з тим, розмір валової маржі акціонерного товариства залишається достатнім для покриття постійних (адміністративних і збутових) витрат, відшкодування збитків від іншої операційної діяльності, а також формування позитивного фінансового результату від операційної діяльності (рис. 2.4).

Згідно з даними табл. 2.3, господарські операції в межах інвестиційної та фінансової діяльності вагомих фінансових результатів підприємству не забезпечували і, відповідно, на величину чистого прибутку суттєво не впливали. Таким чином, в цілому кінцеві фінансові результати діяльності ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» формувалися під впливом доходів і витрат від операційної діяльності, їх обсяг у 2016-2018 роках був досить

значним і забезпечував підприємству позитивну економічну динаміку.

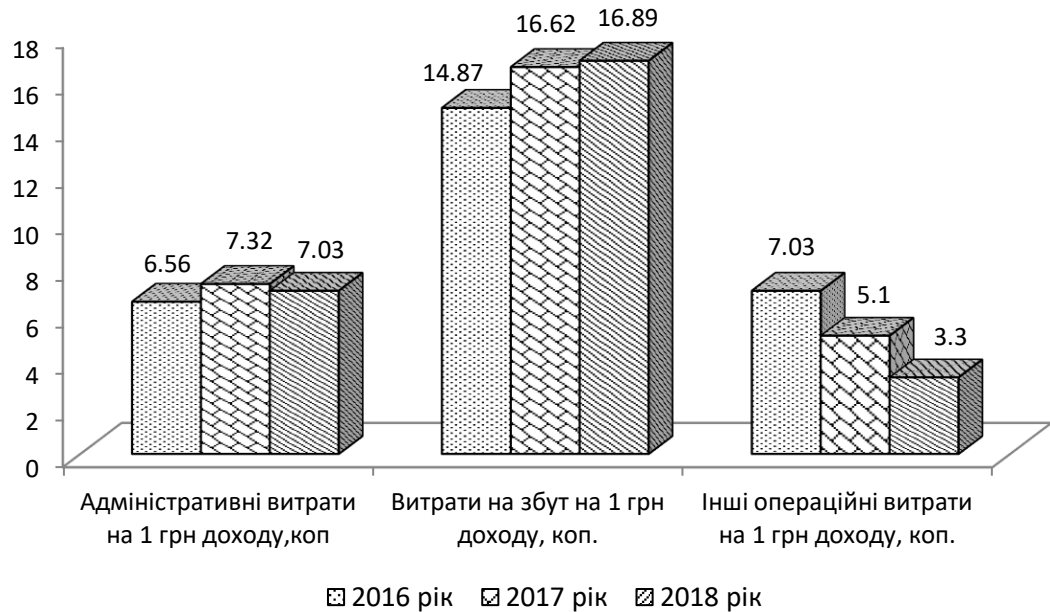


Рисунок 2.4 - Динаміка рівня накладних операційних витрат ПРАТ «Охтирський пивоварний завод» за 2016-2018 рр.

Отже, на підставі аналізу формування фінансових результатів ПРАТ «Охтирський пивоварний завод» правомірно, на нашу думку, стверджувати, що економічний потенціал, зосереджений в майнових та фінансових ресурсах досліджуваного підприємства, забезпечує його власникам отримання достатньої величини чистого прибутку. Це надає підстави для визнання високого рівня ефективності управління діяльністю підприємства.

Разом з тим, слід брати до уваги, що розглянуті показники ресурсного забезпечення товариства формуються під впливом цілої низки внутрішніх та зовнішніх факторів і, в свою чергу, визначають фінансові параметри його діяльності. Саме їх комплексне та систематичне дослідження створює інформаційну основу для прийняття управлінських рішень.

Для здійснення поточного моніторингу фінансового стану ПРАТ «Охтирський пивоварний завод» за 2016-2018 роки використано показники, представлені в табл. 2.5.

За даними табл. 2.4, показники ліквідності (платоспроможності) підприємства загалом не відповідають встановленим нормативам. Звертає на

себе увагу негативна динаміка коефіцієнтів поточної та абсолютної ліквідності, рівень яких в 2018 році порівняно з 2017 роком знизився і становив відповідно 1,754 та 0,673.

Таблиця 2.5 - Динаміка показників моніторингу поточного фінансового стану ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» за 2016-2018 рр.

Показник	2016 рік	2017 рік	2018 рік	Відхилення (+/-)	
				2017 року від 2016 року	2018 року від 2017 року
Показники ліквідності (платоспроможності)					
1.1.Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,025	0,02	0,011	-0,005	-0,009
1.2.Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,495	0,328	0,673	-0,167	0,345
1.3.Коефіцієнт поточної ліквідності	1,683	1,912	1,754	0,229	-0,158
2. Показники рентабельності					
2.1. Рентабельність активів	0,681	0,816	0,313	0,135	-0,503
2.2. Рентабельність продажу	0,867	0,552	0,286	-0,315	-0,266
2.3. Рентабельність власного капіталу	0,81	1,09	0,463	0,28	-0,627
3. Показники ділової активності					
3.1.Оборотність активів, рази	2,394	2,09	2,483	-0,304	0,393
3.2. Оборотно́ість матеріальних запасів, рази	9,5	5,9	6	-3,6	0,1
3.3. Оборотно́ість дебіторської заборгованості, рази	22,3	24	15,7	1,7	-8,3
3.4. Період обертання дебіторської заборгованості, дні	16,4	15,2	23,3	-1,2	8,1
4. Показники фінансової стійкості					
4.1. Коефіцієнт автономії	0,785	0,714	0,642	-0,071	-0,072
4.2. Коефіцієнт фінансового левериджу	0	0,006	0,005	0,006	-0,001
4.3. Коефіцієнт маневреності власного капіталу	1,739	1,737	1,434	-0,002	-0,303
5. Показники структури балансу					
5.1. Частка власного оборотного капіталу в оборотних активах, %	40,6	47,7	43	7,1	-4,7
5.2. Частка власного оборотного капіталу в загальній сумі активів, %	14,71	25,68	26,72	10,97	1,04
. Показники майнового стану					
6.1. Коефіцієнт зносу основних засобів	0,544	0,647	0,685	0,103	0,038
6.2. Коефіцієнт придатності основних засобів	0,456	0,353	0,315	-0,103	-0,038

Проте, значення показника швидкої ліквідності зріс майже у двічі, але при цьому слід зважати на значні суми дебіторської заборгованості підприємства. В умовах економічної нестабільності ризик непогашення дебіторських рахунків товариства перебуває у тісному зв'язку з ситуацією на галузевому ринку та фінансовим станом контрагентів. Отже, такі зміни слід розглядати до певної міри умовно.

Динаміка показників рентабельності ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» доводить, що зміни обсягів реалізації продукції в 2017-2018 роках

відповідним чином позначалося на результативності діяльності. Якщо в 2017 році порівняно з 2016 роком показники прибутковості активів, власного капіталу підвищилися і становили відповідно 0,816 та 1,090, то в 2018 році – зменшилися за усіма показниками, що підлягають аналізу. Позитивним у цій ситуації залишається те, що підприємство стабільно залишалося в зоні прибутковості та має значний запас фінансової міцності.

Зниження рівня прибутковості та платоспроможності до певної міри позначилося на показниках ділової активності підприємства. Разом з тим, не зважаючи на деяке уповільнення оборотності та збільшення термінів повернення дебіторської заборгованості підприємство продовжує виконувати замовлення на виготовлення продукції. На цій підставі базуються перспективні очікування керівництва акціонерного товариства, що зниження ділової активності підприємства є тимчасовим явищем і в подальшому не матиме розвитку.

Динаміка показників, що характеризують фінансову стійкість товариства, відображає тенденцію до збереження достатньої фінансової рівноваги. Рівень коефіцієнтів даної групи залишається задовільним і відповідає встановленим нормативам. Ознакою деякого послаблення стану фінансової стійкості підприємства слід вважати деяке зниження у 2018 році порівняно з 2017 роком рівня аналізованих показників.

Майновий стан товариства характеризують показники зносу та придатності основних засобів. Рівень зносу основних засобів підприємства зріс з 54,4% у 2016 році до 68,5% - у 2018 році.

Показники придатності основних вказують на значний рівень зношеності матеріально-технічної бази підприємства.

Таким чином, за результатами моніторингу показників фінансового стану ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» за досліджуваний період можна стверджувати, що зміни обсягів реалізації продукції в 2018 році порівняно з 2016 роком визначали динаміку фінансових показників підприємства та

призвели до деякого покращення його фінансового стану. Підтримання фінансової стабільності підприємства у поточному та перспективному періодах досягається за рахунок стійкої структури капіталу та достатньої мобільності активів. За умов, що склалися на підприємстві, одним із напрямів забезпечення його подальшого динамічного розвитку є ефективне управління оборотним капіталом.

2.2 Оцінка стану та ефективності управління оборотним капіталом ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» на основі традиційних методик фінансового аналізу

Згідно з базовими положеннями фінансового моніторингу, вихідним етапом формування системи спостереження за процесами формування та використання оборотного капіталу є формування якісної інформаційної бази відповідно до управлінських потреб. Реалізації цілей і завдань інформаційного забезпечення фінансового моніторингу управління оборотним капіталом у повній мірі сприяє використання методичного апарату фінансової діагностики.

В результаті застосування прийомів і методів фінансової діагностики належить отримати інформацію щодо фінансових симптомів стану та ефективності управління оборотним капіталом ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» у вигляді системи фінансових та нефінансових показників. На етапі попереднього оцінювання умов використання ресурсів суб'єкта господарювання, зосереджених в його оборотному капіталі, потребам фінансової діагностики найбільшою мірою відповідають аналітичні моделі описового характеру (дескриптивні), що дозволяють дослідити інформацію фінансової звітності підприємства в різноманітних аналітичних

розрізах – вертикальному та горизонтальному – й сприяють проведенню трендового, порівняльного, коефіцієнтного, факторного аналізу абсолютних і відносних показників складу та структури формування, розміщення й використання оборотного капіталу.

Динаміку процесу формування оборотного капіталу ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» в 2016-2018 роках характеризують дані табл. 2.6.

Згідно з результатами розрахунків, обсяг оборотного капіталу акціонерного товариства щороку збільшувався, проте в 2017 році порівняно з 2016 роком спостерігалася більш інтенсивна динаміка процесу його формування, що сприяло забезпеченню приросту досліджуваного показника на 8638 тис. грн, або 57,25%. В наступному звітному періоді приріст величини оборотного капіталу підприємства становив 6713 тис. грн, або 28,92%.

Основним джерелом формування оборотного капіталу ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» є позиковий капітал. Спостерігаємо тенденцію до деякого скорочення участі у фінансуванні оборотного капіталу позикових ресурсів з 59,40% у 2016 році до 57,54% у 2018 році. У той же час частка позикового капіталу у фінансуванні оборотних активів у 2018 році відповідно до минулого року зросла на 4,41%.

Джерелами позикових ресурсів, спрямованих на формування оборотного капіталу товариства, були: кредиторська заборгованість за товари (роботи, послуги), поточні зобов'язання за розрахунками, інші поточні зобов'язання.

Джерелом формування оборотного капіталу ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» є і власні фінансові ресурси. Обсяг нерозподіленого прибутку минулих звітних періодів, спрямованого на формування оборотного капіталу товариства, у 2017 році становив 25684 тис. грн., що

Таблиця 2.6 - Динаміка обсягу джерел формування оборотного капіталу ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» на кінець 2016-2018 рр.

сума – тис.грн, питома вага - %

Стаття балансу	2016 рік		2017 рік		2018 рік		Відхилення			
	сума	питома вага	сума	питома вага	сума	питома вага	2017 року від 2016 року		2018 року від 2017 року	
							суми	питомої ваги, п.п.	суми	питомої ваги, п.п.
Власний капітал, що формує оборотні активи, у тому числі:	5918	40,60	10881	46,87	12707	42,46	4963	6,27	1826	-4,41
- зареєстрований капітал	1504	10,32	1504	6,48	1504	5,03	0	-3,84	0	-1,45
Позиковий капітал, у тому числі:	8660	59,40	12335	53,13	17222	57,54	3675	-6,27	4887	4,41
– довгострокові зобов'язання і забезпечення	0	0	194	0,83	162	0,54	194	0,83	-32	-0,29
– поточна кредиторська заборгованість за:	8387	59,40	12141	52,30	17060	57,00	3754	-7,10	4919	4,71
- товари, роботи, послуги	5700	39,10	7058	30,40	11882	39,70	1358	-8,70	4824	9,30
- розрахунками з бюджетом	1094	7,50	1451	6,25	1705	5,70	357	-1,25	254	-0,55
- розрахунками зі страхування	106	0,73	175	0,75	158	0,53	69	0,03	-17	-0,23
- розрахунками з оплати праці	501	3,44	682	2,94	713	2,38	181	-0,50	31	-0,56
- за одержаними авансами	869	5,96	2651	11,42	2453	8,20	1782	5,46	-198	-3,22
- за розрахунками з учасниками	65	0,45	63	0,27	63	0,21	-2	-0,17	0	-0,06
–поточні забезпечення	273	1,87	0	0,00	0	0,00	-273	-1,87	0	0,00
–інші поточні зобов'язання	52	0,35	61	0,27	86	0,28	9	-0,08	25	0,01
Усього оборотних активів	14578	100,00	23216	100,00	29929	100,00	8638	х	6713	х

на 6,45% більше, ніж у 2016 році. В 2018 році обсяг фінансування оборотних активів за рахунок власних джерел дещо зменшився (на 4,41%) і становив 12707 тис. грн.

За результатами аналізу розміщення оборотного капіталу ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» (табл. 2.7) встановлено, що об'єктами його вкладення були запаси, дебіторська заборгованість, грошові кошти, витрати майбутніх періодів. Впродовж 2016-2018 років ресурси оборотного капіталу розподілялися між об'єктами його розміщення нерівномірно. Так, у 2016 році на формування запасів підприємства було спрямовано 70,58% оборотних коштів, з них виробничі запаси становили 43,24%.

Дещо по-іншому виглядали пріоритетні напрями розміщення оборотного капіталу ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» у 2017 році. Вагома частина (16,11%) поточних ресурсів акціонерного товариства є вилученою з обороту у формі дебіторської заборгованості. Її розмір у 2017 році порівняно з 2016 роком скоротився на 330 тис.грн і склав 3741 тис. грн.

Формування дебіторської заборгованості пов'язано, насамперед, з виробничою діяльністю підприємства, а тому в її складі переважали зобов'язання за відвантажену продукцію (2802 тис. грн або 12,07% оборотного капіталу) та аванси, надані постачальникам за сировину і матеріали (10819,0 тис. грн., або 10,8%). Решта оборотного капіталу була розподілена між запасами та грошовими коштами суб'єкта господарювання, на їх формування було спрямовано відповідно 85,851% та 1,04% джерел фінансування поточних активів.

У 2018 році на фінансування запасів було спрямовано понад 61,65% джерел фінансових ресурсів. При цьому обсяг і частка фінансування виробничих запасів у порівнянні з попереднім звітним періодом зменшилися на 21,46%, натомість зросла до 2459 тис. грн. величина оборотного капіталу в готовій продукції. На фінансування дебіторської заборгованості підприємством було спрямовано 11284 тис. грн., що на 7543 тис.грн більше ніж у 2017 році.

Таблиця 2.7 - Динаміка складу та структури розміщення оборотного капіталу в активах ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» на кінець 2016-2018 рр.

сума – тис.грн, питома вага - %

Стаття балансу	2016 рік		2017 рік		2018 рік		Відхилення			
	сума	питома вага	сума	питома вага	сума	питома вага	2017 року від 2016 року		2018 року від 2017 року	
							суми	питомої ваги, п.п.	суми	питомої ваги, п.п.
Гроші та їх еквіваленти	218	1,50	241	1,04	195	0,65	23	-0,46	-46	-0,39
Кошти у розрахунках, у тому числі :	4071	27,93	3741	16,11	11284	37,70	-330	-11,81	7543	21,59
– дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	3098	21,25	2802	12,07	10098	33,74	-296	-9,18	7296	21,67
– дебіторська заборгованість за розрахунками:	690	4,73	662	2,85	902	3,01	-28	-1,88	240	0,16
- за виданими авансами	615	4,22	355	1,53	396	1,32	-260	-2,69	41	-0,21
- з бюджетом	63	0,43	292	1,26	485	1,62	229	0,83	193	0,36
– інша поточна дебіторська заборгованість	12	0,08	15	0,06	21	0,07	3	-0,02	6	0,01
– витрати майбутніх періодів	256	1,76	256	1,10	264	0,88	0	-0,66	8	-0,22
– інші оборотні активи	27	0,19	21	0,09	20	0,07	-6	-0,09	-1	-0,02
Запаси, у тому числі:	10289	70,58	19234	82,85	18450	61,65	8945	12,27	-784	-21,20
- виробничі запаси	6303	43,24	15320	65,99	13328	44,53	9017	22,75	-1992	-21,46
- незавершене виробництво	1091	7,48	1469	6,33	1791	5,98	378	-1,16	322	-0,34
- готова продукція	2012	13,80	1639	7,06	2459	8,22	-373	-6,74	820	1,16
- товари	884	6,06	806	3,47	872	2,91	-78	-2,59	66	-0,56
Усього оборотних активів	14578	100,00	23216	100,00	29929	100,00	8638	x	6713	x

Питома вага дебіторської заборгованості у структурі оборотного капіталу зменшилася на 21,59 п.п. і на кінець 2018 року становила 37,70%. Внаслідок вищезазначених змін у формуванні запасів та дебіторської заборгованості досліджуваного підприємства відбулося скорочення розміру грошових коштів. Їх залишки на балансі підприємства зменшилися на 19,1%, і становили 195 тис. грн., а частка в структурі розміщення оборотного капіталу скоротилася до 0,65%.

Таким чином, у 2018 році спостерігається погіршення складу та структури розміщення оборотного капіталу, що характеризується зниженням ліквідності оборотних активів (рис 2.5).

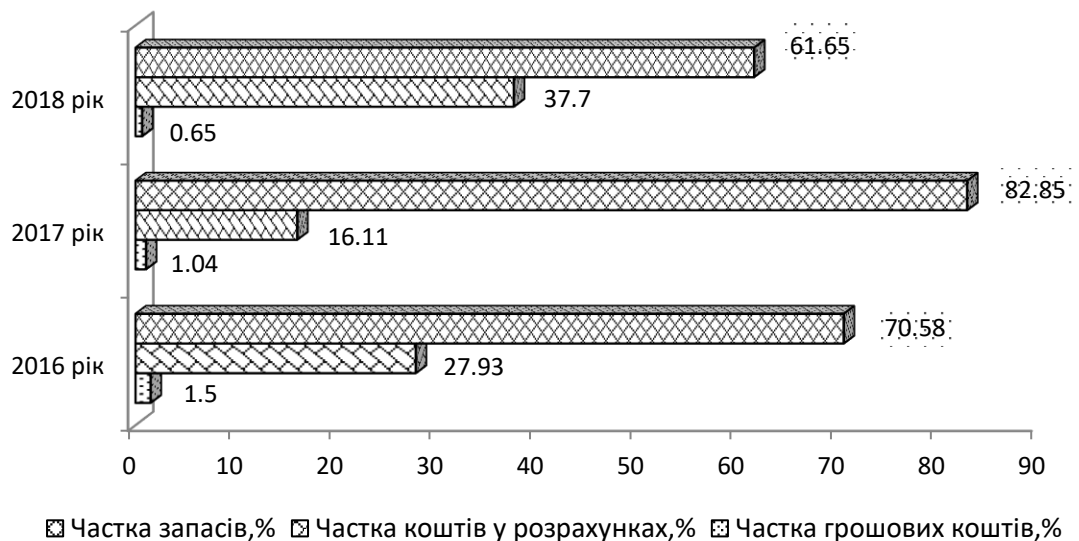


Рисунок 2.5 - Динаміка структури розміщення оборотного капіталу ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» на кінець 2016-2018 рр.

Висновок щодо зниження ліквідності оборотних активів ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» підтверджують дані табл. 2.8. Крім основних відносних індикаторів ліквідності (коефіцієнтів покриття, швидкої та абсолютної ліквідності), коментарі щодо динаміки яких було надано у попередніх розділах дослідження, тенденцію щодо скорочення обсягу оборотних активів у порівнянні з обсягом поточних зобов'язань підприємства демонструють також коефіцієнти співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості, як у цілому, так і за їх окремими складовими.

Таблиця 2.8 Показники ліквідності ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» на кінець 2016-2018 рр.

Показник	2016 рік	2017 рік	2018 рік	Відхилення	
				2017 року від 2016 року	2018 року від 2017 року
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,025	0,020	0,011	-0,005	-0,008
Коефіцієнт термінової ліквідності	0,495	0,328	0,673	-0,167	0,345
Коефіцієнт загальної ліквідності	1,683	1,912	1,754	0,229	-0,158
Коефіцієнт ліквідності коштів у розрахунках	0,470	0,308	0,661	-0,162	0,353
Коефіцієнт ліквідності запасів	1,188	1,584	1,081	0,396	-0,503
Коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості	2,200	3,487	1,543	1,287	-1,944
Коефіцієнт мобільності активів	0,362	0,538	0,621	0,176	0,083
Коефіцієнт співвідношення активів	0,568	1,166	1,642	0,597	0,476

Зокрема, у 2018 році порівняно з 2017 роком рівень покриття поточних зобов'язань дебіторською заборгованістю знизився майже вдвічі і становив 1,543. Аналогічною була динаміка співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованостей за товарними операціями господарюючого суб'єкта. Необхідно зазначити, що розгортання у 2017-2018 роках виявлених тенденцій не мало для підприємства критичних наслідків та не призвело до зміни стану його ліквідності і платоспроможності. Разом з тим, негативну динаміку проаналізованих показників слід розглядати як симптоми можливого погіршення фінансового стану підприємства в перспективі та ознаки зниження ефективності управління оборотним капіталом ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» у поточному періоді.

Таким чином, аналіз формування та розміщення оборотного капіталу ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» свідчить про те, що на підприємстві у 2016-2018 роках застосовувалася компромісна політика формування оборотного капіталу, яка забезпечує прийнятний рівень фінансової стійкості підприємства і рентабельність використання власного капіталу, що підтверджено відповідними розрахунками при оцінці фінансового стану.

З огляду на цілі та завдання управління оборотним капіталом

підприємства, поряд з дослідженням його складу та структури важливим об'єктом фінансової діагностики виступає аналіз та оцінка забезпеченості підприємства власним оборотним капіталом за показниками, узагальненими в табл. 2.9.

Таблиця 2.9 - Показники забезпеченості ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» оборотним капіталом на кінець 2016-2018 рр.

Показник	2016 рік	2017 рік	2018 рік	Відхилення	
				2017 року від 2016 року	2018 року від 2017 року
Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власним оборотним капіталом	0,406	0,477	0,430	0,071	-0,047
Коефіцієнт забезпечення запасів власним оборотним капіталом	0,575	0,576	0,698	0,001	0,122
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,187	0,360	0,416	0,173	0,056
Коефіцієнт маневреності власного оборотного капіталу	1,739	1,737	1,434	-0,002	-0,303

Коефіцієнт забезпечення підприємства оборотним капіталом характеризує наявність власного оборотного капіталу, необхідного для підтримки фінансової стабільності підприємства, його незалежності від позикових коштів. Зниження коефіцієнта у 2018 році у порівнянні із минулими роками свідчить про зниження фінансової незалежності та незначне підвищення ризику фінансових вкладень. За даними табл. 2.9, значення показника у 2018 р. становило 0,430.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» має тенденцію до підвищення протягом аналізованого періоду. Його значення зросло у 2018 році порівняно з попередніми періодами, і показує, що близько 41,6% оборотного капіталу підприємства знаходиться в мобільній формі, ця частина дозволяє відносно вільно маневрувати ним.

Коефіцієнт маневрування власного оборотного капіталу ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» характеризує частку абсолютно ліквідних активів у оборотному капіталі і забезпечує свободу фінансового маневру. Так, у 2017 році порівняно з 2016 роком рівень показника знизився на 0,002,

а в 2018 році –ще на 0,303. Його зниження свідчить про обмеження можливостей підприємства щодо маневрування абсолютно ліквідними активами. Таким чином, тенденцію до зниження показників забезпеченості підприємства власним оборотним капіталом слід віднести до симптомів погіршення його фінансового стану та зниження ефективності управління оборотним капіталом.

Для оцінки ефективності використання оборотного капіталу підприємства вважаємо за доцільне використовувати наступні фінансові коефіцієнти: ефективності використання оборотного капіталу, оборотності поточних активів, завантаження, а також тривалості обороту оборотного капіталу. Результати розрахунків перерахованих індикаторів для ПРАТ «Охтирський пивоварний завод» систематизовано в табл. 2.10.

Таблиця 2.10 - Показники ефективності використання оборотного капіталу ПРАТ «Охтирський пивоварний завод» у 2016-2018 рр.

Показник	2016 рік	2017 рік	2018 рік	Відхилення	
				2017 року від 2016 року	2018 року від 2017 року
Коефіцієнт ефективності (прибутковості) використання оборотного капіталу	0,018	0,015	0,005	-0,003	-0,013
Коефіцієнт оборотності поточних активів	6,414	4,610	4,265	-1,804	-0,345
Коефіцієнт завантаження	0,156	0,217	0,234	0,061	0,018
Тривалість обороту оборотного капіталу	56,127	78,097	84,409	21,970	6,313

Відповідно до розрахунків (табл. 2.10) коефіцієнт ефективності використання власних оборотних коштів в динаміці за аналізований період поступово знижується. Так, у 2018 році порівняно з 2017 роком цей показник зменшився на 0,013 п.п. і становив лише 0,005, що свідчить про зниження ефективності використання оборотного капіталу на досліджуваному підприємстві.

Коефіцієнт оборотності поточних активів так само знижувався в динаміці, а це означає, що кількість оборотів оборотного капіталу впродовж одного фінансового року зменшувалася. Якщо в 2016 році поточні активи

підприємства здійснювали 6,414 обороти за рік, то в 2018 році – 4,265 обороти. При цьому тривалість одного обороту капіталу, розміщеного в оборотних активах, зросла на 6,313 днів і склала 84,409 днів.

Коефіцієнт завантаження є зворотним до коефіцієнта обертання і характеризує середньорічну величину оборотного капіталу в розрахунку на одну гривню доходу від основної діяльності. Впродовж періоду дослідження значення згаданого показника зросло на 0,078 грн. і досягло 0,234 грн. Збільшення величини показника в динаміці свідчить про збільшення потреби в оборотному капіталі для фінансування поточної діяльності.

Таким чином, за результатами аналізу формування, розміщення та використання оборотного капіталу ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» доходимо висновку про в цілому задовільний його стан. Проте наявність тенденцій щодо погіршення показників ліквідності та оборотності поточних активів і джерел їх фінансування свідчить про зниження ефективності управління економічними ресурсами, зосередженими в його поточних активах. Результати фінансової діагностики оборотного капіталу акціонерного товариства дозволяють стверджувати про необхідність усунення недоліків системи оперативного управління діяльністю підприємства, доцільність оптимізації структури розміщення та покращення показників ефективності використання оборотного капіталу.

2.3 Узагальнення результатів аналізу та ідентифікація факторів ефективності управління оборотним капіталом ПрАТ «Охтирський пивоварний завод»

Розглянемо вплив факторів на зміну оборотності оборотного капіталу. Факторний аналіз оборотності дає можливість визначити, за рахунок яких елементів оборотних активів підприємство може підвищити ефективність

їхнього використання в цілому. На оборотність оборотного капіталу та оборотних активів, в які він авансований (грошові кошти, кошти в розрахунках, матеріальні цінності), впливають такі фактори, як виручка та середні залишки оборотного капіталу. Розрахунок їх впливу здійснюється за допомогою методу скоригованих показників. При цьому використовуються наступні факторні моделі:

$$O_{\text{ск}} = OK_0 / OB_1, \quad (2.1)$$

де $O_{\text{ск}}$ – оборотність оборотного капіталу скоригована;

OK_0 – середньорічний розмір оборотного капіталу у базисному році;

OB_1 – одноденний дохід від реалізації у звітному періоді.

За напрямками розміщення оборотного капіталу розрахунки проводяться в аналогічному порядку з підстановкою даних в залежності від елементу оборотних активів. Такі розрахунки дають змогу повніше виявити резерви ефективного використання оборотного капіталу.

Зміни одноденної виручки та оборотних активів, які профінансовані за рахунок оборотного капіталу, вплинули на оборотність оборотного капіталу і наведені у табл. 2.11.

Проведені розрахунки свідчать, що уповільнення оборотності оборотного капіталу ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» у 2018 році проти 2017 року на 6,40 днів. Так за рахунок зростання одноденного доходу оборотність прискорилась на 18,32 днів, а за рахунок збільшення середніх залишків оборотних активів оборотність уповільнилась на 22,72 дні.

У розрізі напрямків розміщення оборотного капіталу відбулося наступне:

- оборотність грошових коштів у 2018 році за рахунок зростання одноденного доходу прискорилась на 0,22 днів, а через збільшення середніх залишків грошових коштів оборотність уповільнилась також на 0,04 дні;

Таблиця 2.11 - Розрахунок впливу факторів на оборотність оборотного капіталу ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» у 2017 році

Види оборотних активів	Оборотність оборотних активів, дні			Відхилення		
	2016 рік	2017 рік	скоригований показник	усього	за рахунок зміни чистого доходу від реалізації	за рахунок середніх залишків оборотних активів
Гроші та їх еквіваленти	0,82	0,96	0,85	0,14	0,03	0,11
Кошти у розрахунках	17,52	16,37	18,33	-1,15	0,81	-1,96
Запаси	38,57	61,85	40,33	23,28	1,76	21,52
Усього оборотних активів	56,91	79,18	59,51	22,27	2,6	19,67
2.1. Одноденний дохід від реалізації, грн і коп.	249567,12	238654,79	х	-10912,33	х	х

Таблиця 2.12 - Розрахунок впливу факторів на оборотність оборотного капіталу ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» у 2018 році

Види оборотних активів	Оборотність оборотних активів, дні			Відхилення		
	2017 рік	2018 рік	скоригований показник	усього	за рахунок зміни чистого доходу від реалізації	за рахунок середніх залишків оборотних активів
Гроші та їх еквіваленти	0,96	0,70	0,74	-0,26	-0,22	-0,04
Кошти у розрахунках	16,37	24,20	12,58	7,83	-3,79	11,62
Запаси	61,85	60,68	47,54	-1,17	-14,31	13,14
Усього оборотних активів	79,18	85,58	60,86	6,40	-18,32	22,72
2.1. Одноденний дохід від реалізації, грн і коп.	238654,79	310493,15	х	71838,36	х	х

- оборотність коштів у розрахунках уповільнилась на 7,83 днів. За рахунок збільшення розміру коштів, що знаходяться в розрахунках тривалість обороту уповільнилась на 11,62 днів, а за рахунок збільшення одноденного доходу прискорила на 3,79 днів;

- оборотність матеріальних цінностей прискорила на 1,17 днів. За рахунок збільшення обсягів матеріальних цінностей вона уповільнилась на 13,14 днів, а за рахунок збільшення одноденного доходу оборотність прискорила на 14,31 днів.

Розрахунки свідчать, що збільшення середніх залишків оборотного капіталу сприяє уповільненню його оборотності, а зростання одноденного доходу його прискоренню.

Вплив факторів на рентабельність оборотного капіталу розглянемо у табл. 2.13. Рентабельність оборотного капіталу є основним показником ефективності використання оборотного капіталу. До факторів впливу відносять оборотність оборотного капіталу і рентабельність продажу.

Для цього використовують модель Дюпона:

$$P_{\text{обкапіталу}} = O_{\text{обкапіталу1}} \times P_{\text{продажу0}} / 100, \quad (2.2)$$

де $O_{\text{обкапіталу1}}$ – оборотність оборотного капіталу у звітному періоді;

$P_{\text{продажу0}}$ – рентабельність продажу у базисному періоді.

$$P_{\text{продажу0}} = \text{ЧП} / \text{ЧД}, \quad (2.3)$$

де ЧП – чистий прибуток підприємства;

ЧД – чистий дохід від реалізації товарів, робіт, послуг.

Як свідчать розраховані у табл. 2.13 дані, уповільнення оборотності оборотного капіталу на 0,345 раз призвело до зниження рентабельності оборотного капіталу на 0,136%, а за рахунок зниження рентабельності продажу на 0,264% рентабельність оборотного капіталу у 2018 році проти

2017 року зменшилась на 1,125 %. Взаємодія цих двох факторів призвела до зменшення рентабельності оборотного капіталу у 2018 році на 1,261%.

Таблиця 2.13 - Розрахунок впливу факторів на рентабельність оборотного капіталу ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» у 2018 році

Показник	2017 рік	2018 рік	Скоригований показник	Відхилення		
				усього	у т.ч. за рахунок:	
					оборотності оборотного капіталу	рентабельності продажу
Дохіда від реалізації, тис. грн.	87109	113330	х	26221	х	х
Середньорічний розмір оборотного капіталу, тис. грн.	18897	26572,5	х	7675,5	х	х
Чистий прибуток, тис. грн.	340	143	х	-197	х	х
Коефіцієнт оборотності оборотного капіталу, раз	4,610	4,265	х	-0,345	х	х
Рентабельність продажу, %	0,390	0,126	х	-0,264	х	х
Рентабельність оборотного капіталу, %	1,799	0,538	1,663	-1,261	-0,136	-1,125

Дослідимо як зміниться обсяг чистого прибутку під впливом зміни обсягу оборотних активів та швидкості їх обороту, рентабельності реалізації (табл. 2.14). З цією метою застосуємо наступну факторну модель:

$$\text{ЧП} = \overline{OA} \times \frac{\text{ЧВ}}{\overline{OA}} \times \frac{\text{ЧП}}{\text{ЧВ}} = \overline{OA} \times K_{\overline{OA}} \times P_{\text{ЧВ}}; \quad (2.4)$$

Як бачимо, зменшення обсягу чистого прибутку у 2018 році проти 2017 року відбулося під впливом таких факторів:

- за рахунок збільшення середньорічної вартості оборотних активів на 4695 тис. грн. розмір чистого прибутку збільшився на 108 тис. грн.;
- за рахунок уповільнення оборотності оборотних активів сума чистого прибутку підприємства зменшилася на 6 тис. грн.;

- під впливом зниження рівня рентабельності продажу на 0,264% обсяг чистого прибутку зменшився на 299 тис. грн.

Таблиця 2.14 - Розрахунок впливу факторів на зміну чистого прибутку
ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» у 2018 році

Показник	2017 рік	2018 рік	1 умовний	2 умовний	Відхилення			
					у т.ч. за рахунок			
					усього	оборотних активів	оборотності оборотних активів	рентабельності продажу
Чистий прибуток, тис. грн.	340	143	448	442	-197	108	-6	-299
Дохода від реалізації, тис. грн.	87109	113330	х	х	26221	х	х	х
Середній розмір оборотного капіталу, тис. грн.	18897	26572,5	х	х	4695	х	х	х
Коефіцієнт оборотності оборотного капіталу, раз	4,610	4,265	х	х	-0,345	х	х	х
Рентабельність продажу, %	0,390	0,126	х	х	-0,264	х	х	х

Отже, зменшення розміру чистого прибутку обумовлено уповільненням оборотності оборотних активів та рентабельності їх продажу.

Для розрахунку впливу факторів на зміну обсягу доходу від реалізації скористуємося наступною факторною моделлю:

$$B_{\text{ск}} = OK_1 \times \Phi_{\text{Вок0}}, \quad (2.5)$$

де $B_{\text{ск}}$ – дохід від реалізації (товарів, робіт, послуг) скоригована;

OK_1 – середній розмір оборотних активів у звітному періоді;

$\Phi_{\text{Вок0}}$ – коефіцієнт оборотності оборотних активів у базисному періоді.

Як свідчать дані табл. 2.15, збільшення середньорічного розміру оборотного капіталу на 4695 тис.грн. вплинуло на зростання доходу від

реалізації на 35390 тис.грн., а зниження фондівіддачі на 0,35 грн. призвело до зменшення доходу від реалізації на 9169 тис.грн. Під впливом цих факторів дохід від реалізації у 2018 році проти 2017 року зріс на 26221 тис.грн.

Таблиця 2.15 - Розрахунок впливу факторів на дохід від реалізації продукції ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» у 2018 році

Показник	2017 рік	2018 рік	Скоригований показник	Відхилення		
				всього	у т.ч. за рахунок:	
					обсягу ОК	ефективності використання ОК
Середній розмір оборотного капіталу, тис. грн.	18897	26572,5	х	4695	х	х
Дохода від реалізації, тис. грн.	87109	113330	122499	26221	35390	-9169
Віддача оборотного капіталу, грн.	4,61	4,26	х	-0,35	х	х

Таким чином, за результатами аналізу та оцінки управління ефективністю оборотним капіталом ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» доходимо висновку про зниження його якості, що знаходить прояв у зниженні показників оборотності оборотних активів як в цілому, так і за їх елементами.

Разом з тим, слід відзначити, що склад і структура джерел формування та напрями розміщення оборотного капіталу забезпечують акціонерному товариству високий рівень фінансової стійкості та ліквідності. Так, основним та домінуючим джерелом формування власного оборотного капіталу підприємства є власні кошти, що створює передумови для досягнення підприємством стану стійкої рівноваги та забезпечує значний запас фінансової міцності структури капіталу акціонерного товариства.

До симптомів незначного погіршення стану оборотного капіталу слід віднести зниження показників забезпеченості оборотних активів власними джерелами їх фінансування. Аналіз формування та розміщення оборотного капіталу ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» свідчить про те, що на

підприємстві у 2016-2018 роках застосовувалася компромісна політика формування оборотного капіталу, яка забезпечує прийнятний рівень фінансової стійкості підприємства і рентабельність використання власного капіталу.

Проте наявність тенденцій щодо погіршення показників ліквідності та оборотності поточних активів і джерел їх фінансування свідчить про зниження ефективності управління економічними ресурсами, зосередженими в його поточних активах. Результати фінансової діагностики оборотного капіталу акціонерного товариства дозволяють стверджувати про необхідність усунення недоліків системи оперативного управління діяльністю підприємства

Одним із напрямів вирішення проблеми підвищення ефективності управління оборотним капіталом підприємства є покращення якості інформаційного забезпечення управлінської підсистеми на основі запровадження інструментів фінансового моніторингу.

Висновки за розділом 2

1. Результати моніторингу показників фінансового стану ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» дають підстави для висновків, що за досліджуваний період зміни обсягів реалізації продукції визначали динаміку фінансових показників підприємства та призвели до деякого покращення його фінансового стану. Підтримання фінансової стабільності підприємства у поточному та перспективному періодах досягається за рахунок стійкої структури капіталу та достатньої мобільності активів. За умов, що склалися на підприємстві, одним із напрямів забезпечення його подальшого динамічного розвитку є ефективне управління оборотним капіталом.

2. В процесі аналізу напрямів розміщення оборотного капіталу

ПРАТ «Охтирський пивоварний завод» встановлено, що протягом аналізованого періоду об'єктами вкладення оборотного капіталу заводу були запаси, дебіторська заборгованість, грошові кошти, витрати майбутніх періодів. Впродовж 2016-2018 років ресурси оборотного капіталу розподілялися між об'єктами його розміщення нерівномірно. Так, у 2016 році на формування запасів підприємства було спрямовано 70,58% оборотних коштів, з них виробничі запаси становили 43,24%.

Встановлено, що станом на кінець звітного періоду на фінансування запасів було спрямовано понад 61,65% джерел фінансових ресурсів, внаслідок чого вказано на тенденцію погіршення складу та структури розміщення оборотного капіталу, що характеризується зниженням ліквідності оборотних активів

3. В процесі ідентифікації факторів ефективності управління оборотним капіталом ПРАТ «Охтирський пивоварний визначено, що склад і структура джерел формування та напрями розміщення оборотного капіталу забезпечують акціонерному товариству високий рівень фінансової стійкості та ліквідності. В той же час виявлено тенденції щодо погіршення показників ліквідності та оборотності поточних активів і джерел їх фінансування, що свідчить про зниження ефективності управління економічними ресурсами, зосередженими в його поточних активах.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

3.1 Формування системи показників моніторингу ефективності управління оборотним капіталом ПрАТ «Охтирський пивоварний завод»

Проведення моніторингу ефективності управління оборотним капіталом вимагає виявлення основних факторів, і виділення групи показників, які в сукупності дозволять нам отримати характеристику стану формування та розміщення й ефективності використання оборотного капіталу підприємством. Згідно з теоретичними положеннями фінансового моніторингу, паритет, вагомість і контекст набору одиничних економічних показників є індивідуальними для кожного підприємства та залежать від визначеної мети його функціонування і встановленої стратегії.

Дотримуючись поширеного серед фахівців у сфері фінансового аналізу підходу, пропонуємо застосовувати для спостереження показників ефективності управління оборотним капіталом підприємства більш широку аналітичну і зведену інформаційну базу. Формат показників для моніторингу ефективності управління оборотним капіталом ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» представлено на рис. 3.1.

Згідно з поданими на рис. 3.1 блоками системи фінансового моніторингу, для оцінки ефективності використання оборотного капіталу підприємства доцільно здійснювати порівняння еталонних та фактичних показників.

Результати порівняння показників фінансового моніторингу можна подати на графіку двома лініями:

- за еталонною траєкторією ($x_{e1}, x_{e2} \dots x_{en}$), що відображає стійкий розвиток підприємства;
- за фактичною траєкторією ($x_{f1}, x_{f2} \dots x_{fn}$), яка подається у вигляді кривої, пов'язаної з наявними відхиленнями від еталонних величин в ту чи

іншу сторону (плюс, якщо $x_f : x_e > 1,0$ або мінус, якщо $x_f : x_e < 1,0$).



Рисунок 3.1 - Принциповий формат показників для фінансового моніторингу ефективності управління оборотним капіталом ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» (уточнено автором)

Для проведення діагностики ефективності використання оборотного капіталу підприємства застосовується система відповідних показників. Достатній рівень ефективності управління оборотним капіталом підприємства забезпечується за умови, що показники максимально наближені до еталонної прямої, або якщо вони знаходяться вище її значень. Передумови розвитку ліквідних ускладнень або інших проявів недостатньої ефективності управління оборотним капіталом підприємства можна виявити за негативними відхиленнями фактичних від еталонних нормативних показників рівня ефективності управління.

Прийняття управлінських рішень на підставі фінансового моніторингу може здійснюватися для:

– відновлення номінального рівня параметра за умови, що буде встановлено нерівність:

$$\Pi_{if} - \Pi_{in} = |\Pi_i| > B_i, \quad (3.1)$$

де $\Pi_{i\phi}$ – фактична величина i -го показника; Π_{in} – нормативна величина i -го показника; Π_i – відхилення фактичної і нормативної величини показника; V_i – допустима величина відхилення показника, що не потребує втручання в процес управління.

- підтримки фактичного рівня параметра за умови, якщо:

$$\Pi_{i\phi} - \Pi_{in} = |\Pi_i| < V_i, \quad (3.2)$$

Одним з основних критеріїв ефективності функціонування системи управління оборотним капіталом є рівень його інерційності, який кількісно характеризується інтервалом часу T між моментом виявлення нерівності $V_i < |\Pi_i|$ та її відновлення в результаті реалізації управлінського рішення. Чим більший T , тим більша інерційність системи фінансового моніторингу і менша оперативність, а, відповідно, ефективність її функціонування:

$$T = T_{oi} + T_{vv} + T_{pr} + T_{py} \quad (3.3)$$

де T_{oi} – час одержання показника про об'єкт моніторингу; T_{vv} – час на виявлення відхилення фактичного розміру показника від нормативного рівня; T_{pr} – час на прийняття управлінського рішення; T_{py} – час реалізації управлінського рішення щодо його впливу на об'єкт фінансового моніторингу.

Величини T_{py} , T_{pr} , T_{vv} , T_{oi} характеризують інерційність, відповідно, формування показника, системи оцінки одержаної інформації, діяльності органу, що приймає управлінське рішення і рівень успішності рішення щодо об'єкта управління.

Якщо сума $T_{py} + T_{np}$ значно перевищує величину $T_{вв} + T_{oi}$, то за рахунок зменшення останньої неможливо значно підвищити оперативність управління підприємством. Якщо ж навпаки, або суми рівні, то зменшення часу формування інформації дозволяє суттєво підвищити оперативність, а відповідно, й ефективність функціонування системи управління.

Формування інформаційної бази, яка необхідна для моніторингової діяльності забезпечується за рахунок спостереження за певними плановими фінансовими показниками та нормативами. Оцінка фактичних показників від планових – відхилення, дає можливість визначити реальний стан об'єкта моніторингу.

Застосуємо розглянуті підходи щодо формування системи показників моніторингу ефективності управління оборотним капіталом ПрАТ «Охтирський пивоварний завод».

Як було зазначено у ході дослідження, у системі спостереження формується релевантна інформація на засадах взаємопов'язаного формату економічних показників, з допомогою якої здійснюється розроблення управлінських рішень. Саме тому, враховуючи характер основних проблем щодо формування в системі управління оборотним капіталом набору найбільш інформативних показників функціонування підприємства та використання їх системою управління, доходимо теоретичного висновку про те, що забезпечення управлінських рішень повинно ґрунтуватися на ключовому показнику.

Виходячи із сучасного стану значної частини вітчизняних промислових підприємств, специфіки їх функціонування та перспектив діяльності на оглядову перспективу, в основу моніторингу управління оборотним капіталом найбільш доцільно покласти показник ефективності (рентабельності) робочого капіталу з ієрархією ключових коефіцієнтних показників впливу на цей інтегральний показник (табл. 3.1). Таким чином, рівень ефективності робочого капіталу виступає основним фактором загального рівня використання оборотного капіталу підприємства та орієнтиром для прийняття управлінських

рішень.

Таблиця 3.1 - Параметри та показники економічної ефективності робочого капіталу підприємства [45]

Економічні параметри ефективності	Показники
Результативність операційної діяльності	Валова рентабельність
	Питома вага накладних витрат в собівартості та інші
Оборотність активів	Рівень оборотності основного капіталу
	Співвідношення робочого капіталу і доходів
	Рентабельність реалізації
	Період погашення дебіторської заборгованості та інші

Зміни коефіцієнтних показників, незважаючи на їх непропорційний вплив на ефект спрямування та використання оборотного капіталу з причин мультиплікативної залежності між рентабельністю операційної діяльності і оборотністю активів, дозволяють ідентифікувати шляхи оптимізації окремих сфер діяльності.

Згідно з переліком параметрів та показників економічної ефективності робочого капіталу, нами розроблено систему показників ефективності управління оборотним капіталом ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» (табл. 3.2).

Система параметрів моніторингу поєднує в собі два блоки показників:

- показники результативності операційної діяльності;
- показники оборотності активів.

До складу показників результативності операційної діяльності вважаємо за доцільне віднести обсяг валового доходу, рівень валової рентабельності, питому вагу накладних витрат у собівартості продукції, обсяг власного оборотного капіталу, робочого капіталу.

Блок показників оборотності активів охоплює весь перелік показників оборотності активів, а також тривалості їх обороту. Оскільки показники тривалості обертання окремих елементів оборотних активів (зокрема, запасів та дебіторської заборгованості) характеризують тривалість операційного циклу, що належить до ключових параметрів ділової активності підприємства, то до переліку необхідно додати також і зазначений показник. Крім того, важливим є

також спостереження за тривалістю фінансового циклу підприємства, величина якої розраховується так само за показниками тривалості обороту складових оборотного капіталу. Отже, враховуючи складність процесів формування та розміщення оборотного капіталу в ході операційної діяльності підприємства, перелік параметрів моніторингу ефективності управління є досить широким.

З метою здійснення оцінки ефективності управління оборотним капіталом досліджуваного підприємства нами передбачено, що в останньому звітному періоді відбулося деяке погіршення фінансових показників діяльності підприємства. Саме тому, в якості еталонних параметрів нами визначено цільові значення показників (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 - Система показників моніторингу ефективності управління оборотним капіталом ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» за 2016-2018 роки

Показник	2016 рік	2017 рік	2018 рік	Цільове завдання	Цільове значення показника
1.Результативність операційної діяльності					
1.1.Валовий дохід, тис. грн.	23726	23674	30086	зростання на 20%	36103
1.2. Валова рентабельність, %	26,05	27,18	26,55	зростання на 20%	31,86
1.3. Питома вага накладних витрат в собівартості %	28,98	32,86	32,56	зростання на 20%	39,07
1.4. Власний оборотний капітал, тис. грн.	5918	10881	12707	зростання на 20%	15248
1.5. Робочий капітал, тис. грн.	5918	11075	12869	зростання на 20%	15442
2.Оборотність активів					
2.1. Коефіцієнт оборотності основного капіталу	2,39	2,09	2,48	5,0 і більше	5,0
2.2. Співвідношення робочого капіталу і доходів	0,25	0,47	0,43	0,6 і більше	0,6
2.3. Рентабельність реалізації%	0,28	0,39	0,13	27,0% і більше	27,0
2.4.Період погашення дебіторської заборгованості, дні	16,40	15,19	23,29	зниження на 20-30%	18,63
2.5. Період обороту запасів, дні	38,57	61,85	60,68	зниження на 20-30%	48,55
2.6. Період погашення кредиторської заборгованості, дні	23,18	42,77	46,79	зниження на 20-30%	37,43
2.7. Тривалість операційного циклу, дні	54,97	77,05	83,98	зниження на 20-30%	67,18
2.8. Тривалість фінансового циклу, дні	31,79	34,28	37,19	зниження на 20-30%	29,75

Виходячи із особливостей складових робочого капіталу, а також відсутності єдино узгодженого принципового і концептуального розрахунку вкладеного капіталу, оцінку і наступний моніторинг рівня ефективності робочого капіталу ми пропонуємо проводити за такими етапами:

1-й етап – коригування чистих активів (A_q) за формулою:

$$A_q = (A_p - A_6) \pm A_{нт}, \quad (3.4)$$

де A_p – поточна (ринкова) вартість активів;

A_6 – балансова вартість активів;

$A_{нт}$ – неробочі («токсичні») активи та економічне майно без юридичної власності.

2-й етап – встановлення резервних і особливих статей (C – сума цільових і страхових резервів, некомпенсованих витрат майбутніх періодів).

3-й етап – визначення величини робочого капіталу (P_k) із залежності:

$$P_k = K_v + H_a \pm A_q \pm A_{нп} - C, \quad (3.5)$$

де K_v – капітал вкладений;

H_a – внутрішньофірмовий гудвіл (необліковані нематеріальні активи);

$A_{нп}$ – непродуктивні активи.

Крім внутрішніх показників, для функціонування підприємства в економічних умовах, що склалися, важливими об'єктами моніторингу є ринкові критерії – капіталізація активів, економічних ресурсів тощо.

Таким чином, інформаційну базу системи моніторингу ефективності управління оборотним капіталом ПрАТ «Охтирський пивоварний завод»

становить система показників стану та ефективності формування та використання оборотних активів та джерел їх фінансування, що впливають на фінансовий стан підприємства та характеризуються відповідними фінансовими показниками.

3.2 Прогнозування стану оборотного капіталу ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» в системі фінансового моніторингу

Фінансовий стан суб'єкта господарювання перебуває у безпосередній залежності від стану оборотного капіталу, а тому підприємство зацікавлене в організації найбільш раціонального руху та використання поточних активів. Фінансове прогнозування дозволяє визначати потребу в оборотному капіталі в залежності від очікуваних обсягів його діяльності та передбачати напрями ефективного використання. Методичні та практичні аспекти застосування економіко-математичних моделей у процесі фінансового прогнозування обсягу використання оборотного капіталу ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» будуть розглянемо більш детально.

Найбільш простим і розповсюдженим випадком є подання економіко-математичної моделі у вигляді рівняння парної (тобто однофакторної) лінійної регресії. Створення економіко-математичної моделі із застосуванням методу регресії вимагає здійснення наступних етапів, що випереджають саму розробку моделі:

- 1) вибір, виходячи з мети дослідження, залежної ознаки (залежної змінної «у») і визначення вимог до формули, що описує модель;
- 2) відбір факторів-аргументів (незалежних змінних « x_i »);
- 3) прийняття гіпотези щодо форми зв'язку між залежної й незалежною змінними;
- 4) формування вихідних статистичних даних, за якими на наступних

етапах буде побудовано модель.

Для оцінки параметрів регресії застосовується метод найменших квадратів. Принцип найменших квадратів полягає в тому, щоб, вибравши лінійну форму парної залежності, визначити параметри рівняння «а» і «b» таким чином, щоб відхилення досліджуваних (реальних, фактичних) значень залежної змінної (y_ϕ) від теоретичних (тобто розрахованих по моделі) її значень (y_p) були мінімальними. Однак, абсолютно точні значення параметрів «а» і «b» одержати неможливо, оскільки дослідник опирається на обмежений обсяг інформації й отримані розрахункові їхні значення є статистичними оцінками точних параметрів (а і b). Відхилення реального значення залежної змінної від теоретичного її значення (e_i) розраховується за формулою:

$$e_i = y_i - y_{i(meop)} = y_i - (a + bx). \quad (3.6)$$

Суть методу найменших квадратів полягає в тому, що знаходяться такі параметри, при яких сума квадратів відхилень значень залежної змінної, яка розрахована на основі моделі (y_p) від її фактичних значень (y_ϕ) була б найменшою.

Формули для знаходження параметрів «а» та «b» мають вигляд:

$$b = \frac{\sum_{i=1}^N (x_i - \bar{x}) \times (y_i - \bar{y})}{\sum_{i=1}^N (x_i - \bar{x})^2}; \quad (3.7)$$

$$a = \bar{y} - b \times \bar{x}, \quad (3.8)$$

$$\text{де } \bar{x} = \frac{\sum_{i=1}^N x_i}{N}; \quad (3.9)$$

$$\bar{y} = \frac{\sum_{i=1}^N y_i}{N}. \quad (3.10)$$

Визначені оцінки параметрів «а» і «b» підлягають перевірці на статистичну надійність та істотність. Ця вимога є особливо важливою для параметра «b», оскільки в дійсності може виявитися, що фактор «х» не впливає на досліджуваний показник «в», що еквівалентно «b»= 0. Однак обраний коефіцієнт «b», загалом кажучи, відмінний від нуля. Для перевірки істотності відхилення параметра «b» від нуля служить критерій значимості. У зв'язку із цим розглядаються дві гіпотези: перша про те, що $b=0$, друга про те, що $b \neq 0$.

На наступному етапі аналітичних розрахунків обчислюється значення критерію Стюдента для цього параметра:

$$t_b = \frac{b}{\sigma_b}; \quad (3.11)$$

$$\sigma_b = \sqrt{\frac{\sigma_{e_розр}^2}{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2}}; \quad (3.12)$$

$$\sigma_{e_розр} = \sqrt{\frac{1}{N-2} * \sum_{i=1}^n (y_i - y_{розр})^2}, \quad (3.13)$$

де $\sigma_{e_розр}^2$ – незміщена оцінка дисперсії випадкової складової «е».

Якщо $|t_b| < t_p$, то з імовірністю помилки α приймається нульова гіпотеза,

де t_p – граничне (критичне) значення для критерію Стюдента, що береться з

відповідних таблиць для відповідного рівня значимості « α » і кількості ступенів волі $k = N - 2$. У випадку прийняття нульової гіпотези фактор «х» виключають із моделі, тим самим умовно приймаючи, що найкращий опис системи спостережень визначається за допомогою середнього арифметичного: $y = \bar{y}$.

Аналогічним способом перевіряється статистична значимість параметра a .

Методика визначення параметрів «а» і «b» парної лінійної моделі складається в рішенні системи двох рівнянь із двома невідомими «а» і «b»:

$$\begin{cases} \sum y = aN + b \sum x \\ \sum xy = a \sum x + b \sum x^2 \end{cases} \quad (3.14)$$

Для визначення невідомих «а» і «b», необхідно знати числове значення всіх інших величин вхідних у систему: $N, \sum x, \sum y, \sum xy, \sum x^2$.

Кількість спостережень N легко визначається простим їхнім підрахунком, інші величини знаходяться за допомогою арифметичних операцій над даними спостережень – їх підсумовуванням або множенням, а потім підсумовуванням. Обчислення зручніше за все проводити в табличній формі.

Методику визначення параметрів однофакторної лінійної моделі, що відображає кореляційні взаємозв'язки величини оборотного капіталу (y) і виручки від реалізації (x), застосовано для прогнозування стану оборотного капіталу ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» за показниками його діяльності у 2012-2018 роках.

З метою проведення кореляційного аналізу нами складена розрахункова табл. 3.2, на підставі даних якої обчислені параметри лінійної залежності між аналізованими показниками.

Таблиця 3.2 - Розрахунок вихідних даних для кореляційного аналізу взаємозв'язку між виручкою від реалізації та оборотним капіталом ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» за 2008-2018 роки

№ п/п	Виручка від реалізації, тис. грн. X_i	Оборотний капітал (фактично за період), тис. грн. Y_i	$X_i - X_{\text{ср}}$	$Y_i - Y_{\text{ср}}$	$(X_i - X_{\text{ср}})^2$	$(Y_i - Y_{\text{ср}})^2$	$(X_i - X_{\text{ср}})(Y_i - Y_{\text{ср}})$	X_i^2	$X_i Y_i$	Очікуваний розмір оборотного капіталу, тис. грн. $Y(x)$	Відхилення фактичного розміру оборотного капіталу від очікуваного, тис. грн. $Y_i - Y_x$
2012	83498	10976	-6156	-5468	37892818	29899024	33659446	6971916004	916474048	13774,08	2798,08
2013	77329	10816	-12325	-5628	151898582	31674384	69363492	5979774241	836390464	10689,58	-126,42
2014	80359	11767	-9295	-4677	86391714	21874329	43471379	6457568881	945584353	12204,58	437,58
2015	94859	13826	5205	-2618	27094999	6853924	-13627438	8998229881	1311520534	19454,58	5628,58
2016	91092	14578	1438	-1866	2068666	3481956	-2683841	8297752464	1327939176	17571,08	2993,08
2017	87109	23216	-2545	6772	6475571	45859984	-17232805	7587977881	2022322544	15579,58	-7636,42
2018	113330	29929	23676	13485	560566505	181845225	319274713	12843688900	3391853570	28690,08	-1238,92
Підсумок	627576	115108	0	0	872388855	321488826	432224945	57136908252	10752084689	85528,92	-29579,1
Середнє значення	89654	16444									
Параметри функції $Y(x)$			$a = -27974,92$		$b = 0,50$		$r_{xy} = 0,956$				

За формулами (3.3) та (3.4) величина коефіцієнтів a і b становить:

$$a = \frac{115108 \cdot 57136908252 - 10752084689 \cdot 89654}{7 \cdot 10752084689 - 896544 \cdot 89654} = -27974,92;$$

$$b = \frac{7 \cdot 10752084689 - 8965416444}{7 \cdot 10752084689 - 896544 \cdot 89654} = 0,5.$$

Параметр моделі b показує зміну результативного показника (оборотного капіталу), обумовлену зміною величини факторного показника (виручки від реалізації) на одиницю його виміру (1 тис. грн.). Для ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» зі зміною виручки від реалізації на 1 тис. грн. оборотний капітал змінюється в середньому на 0,50 тис. грн. При цьому модель лінійного зв'язку між x і y має вигляд:

$$y = -27974,92 + 0,5x \quad (3.15)$$

Для обґрунтування висновку щодо наявності зв'язку між обсягом виручки від реалізації (x) та оборотним капіталом (y) був розрахований коефіцієнт кореляції (r_{xy}) за формулою:

$$r_{xy} = \frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{\sqrt{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2 \sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})^2}} \quad (3.16)$$

де n – кількість періодів, в яких здійснювалося вимірювання значень величин x і y .

Вважається, що при перевищенні у результаті розрахунків значення коефіцієнта кореляції 0,80 зв'язок між x і y можна описати як прямолінійний, тобто такий, який має вигляд $y = a + bx$.

Значення коефіцієнта кореляції є суттєвим (0,816) і свідчить, що виручка від реалізації продукції – один із основних факторів, від яких залежить формування власного оборотного капіталу на підприємстві:

$$r_{xy} = \frac{36194335383,3}{\sqrt{72488448630,6 \cdot 3,2137E + 10}} = 0,816.$$

Якщо коефіцієнт кореляції піднести в квадрат, одержимо коефіцієнт детермінації ($d=0,734$). Він показує, що обсяг оборотного капіталу майже на 73,4% залежить від виручки, отриманої від здійснення основної діяльності, а на частку інших факторів припадає 26,6% змін його обсягу.

Щоб переконатися в надійності показників зв'язку і правомірності використання їх з практичною метою, надамо їм статистичну оцінку. Розрахуємо середньоквадратичну помилку коефіцієнта кореляції та критерій Стьюдента для досліджуваного взаємозв'язку:

$$\sigma_{r_{xy}} = \frac{1 - 0,8812^2}{\sqrt{20 - 1}} = \frac{1 - 0,7765}{4,359} = 0,051;$$

$$t = \frac{0,8812}{0,051} = 17,28.$$

Розрахункове значення критерію Стьюдента (17,28) перевищує його табличне значення для двостороннього довірчого інтервалу $t_{0,95}(19)=2,101$, що з імовірністю 95% підтверджує істотність впливу досліджуваного фактору на результативний показник. На рис. 3.1 представлено графік функціональної залежності обсягу оборотного капіталу від виручки від реалізації ПрАТ «Охтирський пивоварний завод».

Отже, за результатами розрахунків встановлено наявність тісного зв'язку між обсягом виручки від реалізації та власного оборотного капіталу товариства.

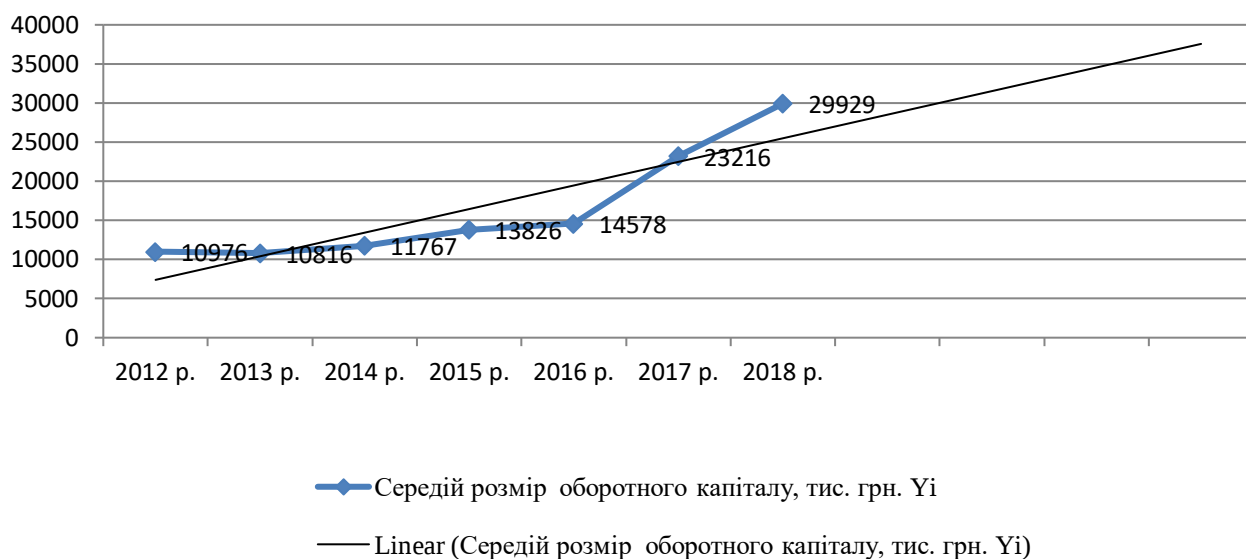


Рисунок 3.1 - Залежність оборотного капіталу від обсягу виручки від реалізації ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» за 2012-2018 роки, тис. грн.

Це дозволяє застосувати рівняння лінії тренду для розрахунку прогнозної величини використання оборотного капіталу ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» у 2019 році (табл. 3.3).

Згідно з результатами прогнозних розрахунків, обсяг використання оборотного капіталу досліджуваного підприємства у 2019 році порівняно з 2018 роком зменшиться, оскільки спостерігається загальна тенденція щодо скорочення обсягів діяльності суб'єкта господарювання в перспективному періоді.

Скорочення обсягу використання оборотного капіталу за умови зростання розміру виручки від реалізації свідчить про підвищення ефективності використання фінансових ресурсів підприємства та демонструє позитивну тенденцію його економічного розвитку.

Таким чином, прогнозування обсягу оборотного капіталу підприємства є необхідним для вирішення проблем його ефективного формування і використання. Незважаючи на очевидні аналітичні обмеження та достатньо спрощений характер однофакторних економіко-математичних моделей, найбільш розробленим та розповсюдженим в управлінській практиці методом фінансового прогнозування є метод екстраполяції на основі побудови лінійної

регресійної функції, який заснований на поширенні у майбутнє тенденцій минулого.

Таблиця 3.3 - Розрахунок прогнозного обсягу використання оборотного капіталу ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» на 2019-2022 роки

Період	Виручка від реалізації:			Середній розмір оборотного капіталу:		
	сума, тис. грн.	у % до попереднього періоду	у % до аналогічного періоду попереднього року	сума, тис. грн.	у % до попереднього періоду	у % до аналогічного періоду попереднього року
2015 р. (факт)	94859,0	100,0	100,0	13826,0	100,0	100,0
2016 р. (факт)	91092,0	96,0	100,0	14578,0	105,4	100,0
2017 р. (факт)	87109,0	95,6	100,0	23216,0	159,3	100,0
2018 р. (факт)	113330,0	130,1	100,0	29929,0	128,9	100,0
2019 р. (прогноз)	43151,4	38,1	45,5	47722,4	159,5	345,2
2020 р. (прогноз)	47629,2	110,4	52,3	71303,1	149,4	489,1
2021 р. (прогноз)	50662,3	106,4	58,2	74388,1	104,3	320,4
2022 р. (прогноз)	54587,8	107,7	48,2	65990,8	88,7	220,5

Фінансові прогнози, отримані з урахуванням ретроспективної динаміки лише одного чинника, в нашому випадку виручки від реалізації, навряд чи відрізняється високими прогностичними якостями, проте надає загальне уявлення про напрям розвитку тенденції, що досліджується, та очікувані зміни співвідношень ключових показників фінансово-господарської діяльності підприємства. З цієї точки зору, метод екстраполяції видається зручним інструментом обґрунтування управлінських рішень щодо формування і використання оборотного капіталу суб'єкта господарювання.

Висновки за розділом 3

1. Розроблено систему показників ефективності управління оборотним капіталом ПрАТ «Охтирський пивоварний завод», яка поєднує в собі два блоки показників: показники результативності операційної діяльності; показники оборотності активів.

Склад показників результативності операційної діяльності передбачає включення до оціночних критеріїв обсяг валового доходу, рівень валової рентабельності, питомої ваги накладних витрат у собівартості продукції, обсягу власного оборотного капіталу та робочого капіталу.

Блок показників оборотності активів охоплює весь перелік показників оборотності активів, а також тривалості їх обороту.

2. На основі трендового аналізу здійснено прогнозування величини використання оборотного капіталу ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» у 2019 році.

Згідно з результатами прогнозних розрахунків, обсяг використання оборотного капіталу досліджуваного підприємства у 2019 році порівняно з 2018 роком зменшиться, оскільки спостерігається загальна тенденція щодо скорочення обсягів діяльності суб'єкта господарювання в перспективному періоді. Скорочення обсягу використання оборотного капіталу за умови зростання розміру виручки від реалізації свідчить про підвищення ефективності використання фінансових ресурсів підприємства та демонструє позитивну тенденцію його економічного розвитку.

ВИСНОВКИ

В дипломній роботі наведено теоретичне узагальнення та запропоновано вирішення завдання щодо підвищення ефективності управління оборотним капіталом підприємства на основі фінансового моніторингу. Основні наукові та прикладні результати полягають у такому:

1. Ефективне управління джерелами формування оборотного капіталу та обґрунтована політика його розміщення в короткострокових активах створюють ґрунт для формування поточної фінансової позиції господарюючого суб'єкта та сприяють підтриманню її на оптимальному рівні в довгостроковій перспективі. Практична реалізація управління оборотним капіталом передбачає формування в системі фінансового менеджменту підприємства відповідного механізму з повним набором його структурних елементів: принципів, важелів, методів управління. Вирішення завдань управління оборотним капіталом підприємства досягається шляхом доцільного використання методів фінансового управління, найбільш розповсюдженими серед яких є методи фінансової діагностики, зокрема фінансовий моніторинг.

2. В умовах реальної економіки моніторинг фінансової діяльності підприємств посідає дедалі більш важливе місце в управлінській системі. Випереджувальний характер індикативної основи системи фінансового моніторингу, обґрунтування нею доцільності перегляду критеріальних значень і вагомості окремих параметрів у загальній оцінці ефективності функціонування господарського суб'єкта, адаптивність методологічної основи цієї системи до уточнення стратегій підприємства робить її дієвим інструментом управління оборотним капіталом підприємства.

3. Враховуючи, що оборотний капітал є складовою фінансових ресурсів суб'єкта господарювання, та спираючись на загальне уявлення про моніторинг фінансового стану підприємства, правомірно, на наш погляд, розглядати досліджуване поняття як спеціальну систему організованого систематичного й

безупинного спостереження за станом оборотного капіталу підприємства й оперативною оцінкою ефективності його функціонування. Метою фінансового моніторингу ефективності управління оборотним капіталом підприємства виступає отримання об'єктивної та достовірної її оцінки та визначення можливостей підвищення ефективності управління ним у перспективі.

4. За результатами аналізу основних показників фінансового стану ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» за досліджуваний період можна стверджувати, що зміни обсягів реалізації продукції в 2018 році порівняно з 2016 роком визначали динаміку фінансових показників підприємства, проте не призвели до значного погіршення його фінансового стану. Підтримання фінансової стабільності підприємства у поточному та перспективному періодах досягається за рахунок стійкої структури капіталу та достатньої мобільності активів.

За умов, що склалися на підприємстві, одним із напрямів забезпечення його подальшого динамічного розвитку є ефективне управління оборотним капіталом. ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» встановлено, що протягом аналізованого періоду об'єктами вкладення оборотного капіталу заводу були запаси, дебіторська заборгованість, грошові кошти, витрати майбутніх періодів. Впродовж 2016-2018 років ресурси оборотного капіталу розподілялися між об'єктами його розміщення нерівномірно. Так, у 2016 році на формування запасів підприємства було спрямовано 70,58% оборотних коштів, з них виробничі запаси становили 43,24%.

5. Основу ресурсного забезпечення поточних господарських операцій підприємства становить оборотний капітал. Аналіз формування та розміщення оборотного капіталу ПрАТ «Охтирський пивоварний завод» свідчить про те, що на підприємстві у 2016-2018 роках застосовувалася компромісна політика формування оборотного капіталу, яка забезпечує прийнятний рівень фінансової стійкості підприємства і рентабельність використання власного капіталу, що підтверджено відповідними розрахунками при оцінці фінансового стану. Проте наявність тенденцій щодо погіршення показників ліквідності та оборотності

поточних активів і джерел їх фінансування свідчить про зниження ефективності управління економічними ресурсами, зосередженими в його поточних активах. Результати фінансової діагностики оборотного капіталу акціонерного товариства дозволяють стверджувати про необхідність усунення недоліків системи оперативного управління діяльністю підприємства.

6. В процесі ідентифікації факторів ефективності управління оборотним капіталом ПРАТ «Охтирський пивоварний визначено, що склад і структура джерел формування та напрями розміщення оборотного капіталу забезпечують акціонерному товариству високий рівень фінансової стійкості та ліквідності. В той же час виявлено тенденції щодо погіршення показників ліквідності та оборотності поточних активів і джерел їх фінансування, що свідчить про зниження ефективності управління економічними ресурсами, зосередженими в його поточних активах.

7. Одним із напрямів вирішення проблеми підвищення ефективності управління оборотним капіталом підприємства є покращення якості інформаційного забезпечення управлінської підсистеми на основі запровадження інструментів фінансового моніторингу. Формування адекватного інформаційного забезпечення системи управління підприємством з урахуванням зв'язків і взаємозалежностей показників окремих аспектів діяльності істотно впливає на якість вирішення завдань забезпечення ефективного управління. Правильне і своєчасне урахування, агрегування, аналізування і оцінювання економічних показників діяльності підприємства його менеджерами посилює якість управлінських рішень.

У роботі сформульовані принципові вимоги до побудови моніторингу ефективності управління оборотним капіталом підприємства, основними з яких є пріоритет результатів оцінки економічних показників, який уточнює засади корпоративної стратегії і сплановану модель поточного управління. Орієнтиром для керівництва підприємства обґрунтовано показник рівня ефективності робочого капіталу. За результатами дослідження зроблено висновок, що можливість функціонування підприємства, перспективи його розвитку залежать

від рівня ефективності робочого капіталу і формування потенціалу фінансово – економічної стійкості. Динаміка цих показників стає найважливішими об'єктами моніторингу операційної ефективності підприємства в сучасних економічних умовах, ключовим критерієм оцінювання раціональності управлінських рішень.

8. Підвищення ефективності операційної діяльності та зміцнення потенціалу економічного зростання є актуальними завданнями для підприємства, навіть якщо його фінансовий стан не виявляє симптомів порушення фінансової рівноваги. Взаємозв'язок між ефективністю операційної діяльності суб'єкта підприємництва та темпами його економічного зростання опосередкований величиною чистого прибутку, головним джерелом формування якого є виручка від реалізації продукції (робіт, послуг), а пріоритетним напрямом використання – потреби соціально-економічного розвитку підприємства. На підставі зазначеного цілком послідовним та узгодженим, на нашу думку, видається підхід щодо розробки й обґрунтування ефективних шляхів зростання величини чистого прибутку та прискорення економічної динаміки підприємства за рахунок оптимізації процесів фінансування його основної операційної діяльності.